ข้าวสงกรานต์:
อาหารในพิธีกรรมของชาวมอญ

องค์ บรรจุน

ชาวมอญถือว่าวันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ นับเป็นความเชื่อที่ได้แบบอย่างมาจากอินเดียพร้อม ๆ กับการยอมรับนับถือพุทธศาสนา ภายหลังชาวมอญได้ประยุกต์แบบแผนและส่งผ่านวัฒนธรรมเหล่านั้นมายังชาวไทยด้วย เทศกาลสงกรานต์อยู่ในช่วงวันที่ ๑๓–๑๗ เมษายนของทุกปี ซึ่งในส่วนของไทยก็เพิ่งจะเปลี่ยนมานับเอาวันที่ ๑ มกราคม เป็นวันปีใหม่ตามอย่างสากล ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ไม่นาน สำหรับชาวมอญแล้วเทศกาลสงกรานต์นั้นเป็นเทศกาลที่สำคัญอย่างยิ่ง มักมีการเตรียมตัวเตรียมงานนานนับเดือน ทำความสะอาดบ้านเรือน จัดเตรียมเสื้อผ้าใหม่ และข้าวปลาอาหารสำหรับทำบุญตักบาตร เพื่อเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่

ช่วงเช้าชาวบ้านทุกครัวเรือนต่างให้ความสำคัญกับการทำบุญให้ทาน ไหว้พระสวดมนต์ สมาทานศีล ช่วงบ่ายมีการสรงน้ำพระพุทธรูป สรงน้ำพระสงฆ์ และบังสุกุลอัฐิปู่ย่าตายาย ปล่อยนก ปล่อยปลา ค้ำต้นโพธิ์ แผ้วถางหญ้าตามถนนหนทาง สร้าง-ซ่อมสะพานข้ามคูคลอง

อาหารมอญ ที่นิยมทำกันในช่วงสงกรานต์เท่านั้น ก็คือ ขนมกะละแม และ ข้าวแช่ โดยเฉพาะข้าวแช่ หรือ ข้าวสงกรานต์ คนมอญเรียกว่า **“เปิงด้าจก์”** ที่แปลตรงตัวว่า ข้าวน้ำ เป็นอาหารที่สืบเนื่องมาจากพิธีกรรม ใช้เวลาในการจัดเตรียมค่อนข้างมาก มีขั้นตอนในการทำอย่างพิถีพิถัน เมื่อปรุงเสร็จเรียบร้อยแล้วจะต้องนำไปถวายบูชาต่อเทพยดา จากนั้นจะนำไปถวายพระสงฆ์ แบ่งไปส่งผู้หลักผู้ใหญ่ที่นับถือ ที่เหลือจึงจะนำมาตั้งวงแบ่งกินกันเองภายในครัวเรือน

ตำนานข้าวแช่ สืบเนื่องมาจากตำนานสงกรานต์มอญ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้จารึกไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (จารึกไว้ในแผ่นศิลารวม ๗ แผ่น ติดไว้ที่คอสองในศาลาล้อมพระมณฑปทิศเหนือ ปัจจุบันบางแผ่นหายไป) กล่าวคือ มีเศรษฐีผู้หนึ่งไม่มีบุตรธิดา เป็นที่อับอายแก่ชาวบ้าน และวิตกทุกข์ร้อนใจด้วยยังขาดผู้สืบทอดมรดกทรัพย์สินทั้งปวง ได้ทำการบวงสรวงบูชาแก่พระอาทิตย์และพระจันทร์ ทว่าผ่านไป ๓ ปี ก็ไม่เป็นผล

อยู่มาในวันหนึ่งในหน้าร้อน ผู้คนทั่วไปในสมัยเทศกาลปีใหม่ทั่วทั้งชมพูทวีป อันถือว่าเป็นวัน **“มหาสงกรานต์”** เศรษฐีได้พาบริวารไปยังต้นไทรใหญ่ริมน้ำ ที่อยู่ของรุกขเทวดาทั้งหลาย นำข้าวสารล้างน้ำ ๗ ครั้ง แล้วหุงบูชารุกขเทวดาประจำต้นไทร ตั้งจิตอธิษฐานขอบุตร รุกขเทวดาจึงไปทูลขอต่อพระอินทร์ พระอินทร์จึงให้เทพบุตรมาจุติเป็นบุตรของเศรษฐีสมความปรารถนา ให้ชื่อว่า ธรรมบาลกุมาร

ชาวมอญเชื่อถือสืบมาว่าหากได้กระทำพิธีเช่นว่านี้บูชาต่อเทวดาในวันสงกรานต์แล้ว เมื่อตั้งจิตอธิษฐานสิ่งใด ๆ ย่อมสมหวัง บ้างก็เชื่อมโยงว่าเป็นการบูชาท้าวกบิลพรหม ซึ่งเข้ามาเกี่ยวพันกับลูกชายเศรษฐีในภายหลัง เมื่อท้าวกบิลพรหมท้าพนันถามปัญหา ๓ ข้อ หากธรรมบาลกุมารตอบถูก ท้าวกบิลพรหมจะตัดศีรษะของตนขึ้นบูชา และหากธรรมบาลกุมารตอบผิดก็จะต้องถูกตัดศีรษะด้วยเช่นกัน ปริศนาของท้าวกบิลพรหมมีดังนี้ คือ

ยามเช้า **ราศรี** ของมนุษย์อยู่ที่ใด ยามเที่ยง **ราศรี** ของมนุษย์อยู่ที่ใด และยามค่ำ **ราศรี** ของมนุษย์อยู่ที่ใด

ธรรมบาลกุมารตอบได้อย่างถูกต้อง คือ

ยามเช้า **ราศรี** ของมนุษย์อยู่ที่หน้า มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างหน้า

ยามเที่ยง **ราศรี** ของมนุษย์อยู่ที่อก มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาเครื่องหอมประพรมที่อก *และ*

ยามค่ำ **ราศรี** ของมนุษย์อยู่ที่เท้า มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างเท้า

“ฮ็อยซังกราน” พิธีหุงข้าวสงกรานต์ (ข้าวแช่) บูชาเทวดาของชาวมอญบ้านบ่อง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

พลุตกใส่ศีรษะของตนต่อไปอีกเท่าใด การจะตัดศีรษะของท้าวกบิลพรหมก็มีปัญหาเดือดร้อนให้ธิดาทั้ง ๗ คน ต้องผลัดเวรกันมาถือพานรองรับปีละคน เพราะหากปล่อยให้ศีรษะตกถึงพื้นดิน โลกธาตุจะลุกไหม้ด้วยไฟบรรลัยกัลป์ หากปล่อยให้ล่องลอยอยู่ในอากาศฝนจะแล้ง รวมทั้งน้ำจะแห้งเหือด หากตกลงไปในมหาสมุทร และนี่เองจึงเป็นที่มาของตำนานนางสงกรานต์

เหตุที่ต้องท้าวความเรื่องท้าวกบิลพรหมและนางสงกรานต์ออกมายืดยาวนั้น เพราะเป็นตำนานที่ผูกโยงเอาไว้ด้วยกันกับตำนานข้าวแช่ เมื่อว่าตำนานกันไปแล้วก็ขอกลับมาที่เรื่องของข้าวแช่กันต่อ

วิธีการปรุงข้าวแช่ ในอดีตการหุงข้าวแช่เป็นพิธีกรรมในการบูชาเทวดาอย่างหนึ่ง เป็นการหุงข้าวที่มีขั้นตอนซับซ้อนตามความเชื่อทางพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ ทุกขั้นตอนในการเตรียมข้าวแช่นั้นต้องพิถีพิถันและเคารพเริ่มตั้งแต่คัดข้าวสารเม็ดสวย เลือกก้อนกรวดทรายและแกลบออกให้สะอาด ซาวน้ำ ๗ ครั้ง ในการตั้งเตาไฟหุงข้าวนั้นต้องทำบนลานโล่ง นอกชายคาบ้าน ซึ่งขั้นตอนนี้มักจะเริ่มตั้งแต่บ่ายก่อนวันสงกรานต์ (๑๒ เมษายน) หุงข้าวให้สุกพอเม็ดสวย แล้วนำไปซาวน้ำ ขัดกับผนังกระบุงด้านใน หรือภาชนะอะไรก็ได้ที่พื้นผิวมีความสาก เอายางข้าวออก (เมื่อเวลากิน เติมน้ำลงไปแล้วจะได้ไม่ขุ่นเละเป็นข้าวต้ม) จากนั้นปล่อยให้สะเด็ดน้ำ

น้ำที่จะกินร่วมกับข้าวแช่นั้น เตรียมโดยการนำน้ำสะอาด ต้มสุก เทลงหม้อดินเผาใบใหญ่ อบควันเทียนและลอยดอกไม้หอม เช่น กุหลาบมอญ มะลิ กระดังงา ทิ้งไว้คืนหนึ่ง

ระหว่างที่แม่บ้านสาละวนกับสำรับกับข้าว พ่อบ้านต้องทำหน้าที่สร้างบ้านสงกรานต์ คนมอญเรียกว่า **"ฮ็อยซังกราน"** เป็นศาลเพียงตา ความสูงระดับสายตา ปลูกสร้างขึ้นชั่วคราว บริเวณลานโล่งหน้าบ้าน มักสร้างด้วยไม่ไผ่ ขนาดกว้างยาวประมาณ ๑ ศอก เพียงพอสำหรับวางถาดอาหารได้ ๑ สำรับเท่านั้น

หาบข้าวแช่ของชาวมอญบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี

> **"...พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงกล่าวถึงข้าวแช่ของเจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่นไว้ว่า 'หากจะกินข้าวแช่ ก็ต้องข้าวแช่เจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่น'..."**

การตกแต่งศาลมีตั้งแต่ปูผ้าขาว ผูกผ้าสี ทางมะพร้าวตัดใบสั้น ผ่าซีกผูกโค้งตกแต่งเสาทั้ง ๔ ประดับด้วยดอกไม้สดเท่าที่จะหาได้ในแต่ละท้องถิ่น เพื่อความสดชื่นสวยงาม บางถิ่นนิยมประดับด้วยดอกราชพฤกษ์หรือดอกคูน คนมอญเรียกว่า **"ปะกาวซังกราน"** ที่แปลว่าดอกสงกรานต์ เพราะดอกไม้ชนิดนี้จะออกดอกในช่วงเทศกาลสงกรานต์พอดี และประพรมน้ำอบน้ำปรุงรอการถวายข้าวแช่บูชาเทวดาในเช้าตรู่วันรุ่งขึ้น

ส่วนเครื่องเคียงหรือกับข้าวที่จะกินกับข้าวแช่นั้น ของบางอย่างมีการตระเตรียมล่วงหน้านานนับเดือน เช่น ปลาแห้ง เนื้อแห้ง ต้องจัดหาหรือซื้อมาทำเค็มเอาไว้ล่วงหน้า บางถิ่นมีเครื่องเคียงข้าวแช่ ๕ ชนิด บางถิ่นมี ๗ ชนิด รายละเอียดแตกต่างกันไป (ไม่มีข้อใดผิดข้อใดถูกตายตัว เป็นไปตามสภาพแวดล้อม ฐานะ ความชอบ รวมทั้งการประยุกต์ดัดแปลงของแต่ละถิ่น) ซึ่งรายการหลัก ๆ ทั่วไป ได้แก่ (๑) ปลาแห้งป่น (๒) เนื้อเค็มฝอย (๓) หัวไชโป้ต้มกะทิ (๔) ไข่เค็ม (๕) กระเทียมดอง เป็นต้น

ขั้นตอนการปรุงกับข้าวหรือเครื่องเคียงที่ค่อนข้างยุ่งยากคือปลาแห้งป่นและเนื้อเค็มฝอย อาจมีการทำเตรียมล่วงหน้าหลายวัน

ปลาแห้งป่น โดยมากนิยมใช้ปลาช่อนเค็มตากแห้ง ย่างสุก ฉีกเอาเฉพาะเนื้อ ระวังอย่าให้ก้างติดมาเป็นอันขาด ใส่ลงครกตำละเอียด คลุกน้ำตาลทราย เกลือ ปรุงรสชาติให้กลมกล่อม

เนื้อเค็มฝอย นิยมเนื้อวัวมากกว่าเนื้อควาย นำเนื้อเค็มตากแห้ง ย่างไฟสุก ฉีกฝอย ผัดน้ำมันให้เหลืองกรอบ

หัวไชโป้ต้มกะทิ นำหัวไชโป้เค็มล้างให้รสเค็มกร่อยลงหั่นละเอียด หัวกะทิตั้งไฟให้เดือด นำหัวไชโป้ลงผัดจนแห้ง ตอกไข่ตีให้ละเอียดราดลงบนหัวไชโป้ในกะทะ รอไข่สุก คนให้เข้ากัน ปรุงรสตามชอบ

ไข่เค็ม และ กระเทียมดอง สองรายการนี้เป็นรายการถนอมอาหาร ที่มีกันอยู่แทบทุกครัวเรือน เพียงแต่นำมาปอก หั่นให้พอดีคำ จัดใส่ชาม บางครอบครัวอาจมีการนำมาดัดแปลงเพิ่มเติม เช่น ยำไข่เค็ม กระเทียมดองผัดไข่ เป็นต้น

รายการอาหารเหล่านี้คล้ายคลึงกัน ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละครอบครัวจะพลิกแพลง ไม่ถือว่าผิดตำราแต่อย่างใด เลือกวัตถุดิบที่ราคาถูก หาง่ายในท้องถิ่น ต่อเมื่อภายหลังไทยรับเอาวัฒนธรรมการกินข้าวแช่ของมอญ และได้มีการดัดแปลงเพิ่มขึ้น เช่น พริก

ลูกหลาน "ส่งข้าวแช่" ให้ญาติผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ ชุมชนมอญบ้านบางกระดี่ บางขุนเทียน กรุงเทพฯ

หยวกทอด กะปิชุบไข่ทอด ยำกุ้งแห้ง เป็นต้น รวมทั้งยังได้พัฒนารายละเอียดกระบวนการปรุงให้วิจิตรพิสดารยิ่งขึ้น ได้แก่ การหุงข้าวพร้อมใบเตย เพื่อให้ได้ข้าวที่ออกมามีสีและกลิ่นชวนกิน

มารยาทในการกินข้าวแช่ แบ่งข้าวใส่ถ้วย ตักน้ำที่อบควันเทียนเติมลงในถ้วยพอประมาณ (ถ้าเป็นน้ำแช่เย็น หรือเติมน้ำแข็งภายหลัง ก็จะทำให้ชื่นใจยิ่งขึ้น) แบ่งกับข้าวหรือเครื่องเคียงทุกชนิดใส่ถ้วยละเล็กละน้อยตามต้องการ นำช้อนกลางตักกับข้าวถ่ายลงในช้อนตักข้าวส่วนตัวในชามข้าวของตน ในการกิน จะกินกับข้าวเข้าไปก่อนก็ได้ หรือจะค่อย ๆ เอียงช้อนตักข้าว ให้ข้าวเข้าไปรวมกันแล้วกินพร้อมกัน แต่ต้องระวังไม่ให้กับข้าวหกออกมาปนในชามข้าว เพราะจะทำให้สีสันในชามข้าวเลอะเทอะไม่น่าดู

การเดินทางเข้าวังของข้าวแช่ วัฒนธรรมการกินข้าวแช่ของชาวมอญมีมาเนิ่นนาน ไม่มีหลักฐานว่าเกิดขึ้นในยุคสมัยใด การเดินทาง เข้าวังของข้าวแช่มาจากการที่สตรีมอญได้เข้ารับราชการฝ่ายใน (เป็นเจ้าจอมหม่อมห้ามของเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน) และนำข้าวแช่ขึ้นถวายเป็นเครื่องต้นเสวย ในกาลต่อมาจึงเกิดการแพร่หลายไปในวงกว้างทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวแช่ตระกูลเมืองเพชรบุรีนั้น สืบเนื่องมาจากการแปรพระราชฐานของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ไปอยู่ที่พระราชวังพระนครคีรี (เขาวัง) ในครั้งนั้นมีเจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่น เชื้อสายมอญทางเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง คชเสนี) ที่ไปถวายงานพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระราชวังพระนครคีรีด้วย และคาดว่าในครั้งนั้นเองที่ข้าวแช่ของเจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่นได้รับการถ่ายทอดไปยังห้องเครื่อง บ่าวไพร่สนมกำนัลได้เรียนรู้ และแพร่หลายไปยังสามัญชนย่านเมืองเพชรบุรีในที่สุด

ข้าวแช่สูตรมอญดั้งเดิมของเจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่นยังจับใจผู้ที่ได้ลิ้มลอง แม้แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงกล่าวถึงข้าวแช่ของเจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่นไว้ว่า **"หากจะกินข้าวแช่ ก็ต้องข้าวแช่เจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่น"** เรื่องนี้หม่อมเจ้า ชิดชนก กฤดากร ผู้เป็นหลานย่าของเจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่น เคยคลุกคลีรู้รสมือของท่านมาตั้งแต่เล็กแต่น้อยเล่าไว้หนังสือ *"นิทานชีวิตจริงบางตอนของข้าพเจ้า"*

เจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่นท่านเป็นมอญผู้ดี มีความชำนิชำนาญ รู้จักกลเม็ดในการทำข้าวแช่ได้ดีกว่าคนทั่วไปก็เป็นได้ อาหารมอญและข้าวแช่ของท่านจึงมีโอกาสขึ้นโต๊ะเสวยมาถึง ๓ รัชกาล ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ซึ่งทุกครั้งที่เสด็จประพาสต้นแถบพระนครศรีอยุธยา เจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่นมักสั่งการให้บ่าวไพร่ลากแพที่เป็นเรือนครัวไปรอรับเสด็จล่วงหน้า และแปลงแพเรือนครัวเป็นห้องต้นเครื่องถวายทุกครั้ง บรรยากาศและเรื่องราวเหล่านี้ยังคงถ่ายทอดมาจนรัชสมัยพระบาท

ชาวมอญบ้านเก่า จังหวัดอุทัยธานี หาบข้าวแช่และอาหารหวานคาวเข้าวัดทำบุญในเทศกาลสงกรานต์

สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ที่ยังคงเคารพรักและติดรสมือของเจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่น เสด็จมาเยี่ยมเยียนถึงวัง (กรมพระนเรศวร์) เสมอ โดยเฉพาะเทศกาลสงกรานต์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องเสด็จมาอวยพรและรดน้ำทุกปีมิเคยขาด

ในอดีตการกินข้าวแช่นั้นเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ปัจจุบันผู้คนเชื่อวิทยาศาสตร์มากกว่าฟ้าลิขิต ทว่าข้าวแช่ก็ยังคงได้รับความนิยม แม้ปัจจุบันหน้าตาและความหมายในการกินได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และหากยกเอาเรื่องพิธีกรรมออกไป กล่าวถึงเฉพาะวิถีชีวิตล้วน ๆ ด้วยสภาพบ้านเมืองเราที่เป็นเมืองร้อน ในสมัยผมเป็นเด็กยามมื้อกลางวันแดดร้อนเปรี้ยงจึงมักเห็นพ่อแม่ปู่ย่าตายายกินข้าวแช่กันเป็นปกติในชีวิตประจำวัน แค่คดข้าวสวยจากหม้อใส่ชาม ตักน้ำฝนเย็น ๆ จากตุ่มหลังบ้านเทลงไป กินกับปลาเค็ม หรือผักกาดดองก็อร่อยชื่นใจถมเถ

การกินข้าวแช่เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของคนโบราณ เป็นการกินอาหารที่สอดรับกับสภาพภูมิอากาศ อาหารที่มีน้ำเป็นองค์ประกอบมาก ทำให้ย่อยง่าย ลดอุณหภูมิภายในร่างกาย คลายร้อน ผิวพรรณชุ่มชื่น หมดปัญหาเรื่องริมฝีปากแตก ผิวพรรณแห้ง ร้อนใน และท้องผูก การกินข้าวแช่ในทุกวันนี้ไม่ได้มีกฎเกณฑ์และพิธีกรรมอย่างสมัยก่อน หากเราเพียงแต่ศึกษาแนวคิดเดิมแล้วประยุกต์ใช้ ก็อาจจะค้นพบว่าบางครั้งศาสตร์เก่าโดยเทคโนโลยีใหม่นั้นจับใจและจับต้องได้ ได้ใจกว่าศาสตร์เก่าโดยคนแก่หัวดื้อเป็นไหนๆ

เอกสารอ้างอิง

ชิดชนก กฤดากร, หม่อมเจ้า. (๒๕๔๑). **อัตตาหิ อัตตโน นาโถ: นิทานชีวิตจริงบางตอนของข้าพเจ้า**. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ (๑๙๘๔).

สมบัติ พลายน้อย. (๒๕๔๗). **ตรุษสงกรานต์**. กรุงเทพฯ: มติชน.

อลิสา รามโกมุท. (๒๕๔๒). **เกาะเกร็ด: วิถีชีวิตชุมชนมอญริมน้ำเจ้าพระยา**. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์.

มหาชัยเมืองมอญ

สุกัญญา เบาเนิด

จังหวัดสมุทรสาคร หรือ “มหาชัย” ในบริบทนี้ไม่ได้มีความหมายจำกัดอยู่แค่เพียงตำบลๆ หนึ่งเท่านั้น หากแต่ว่าผู้คนในประเทศนี้รับรู้กันว่ามหาชัยนั้นเป็นอีกชื่อหนึ่งของจังหวัดสมุทรสาคร ย้อนไปเมื่อหลายสิบปีก่อนเมื่อเอ่ยถึงมหาชัย หลายคนคงจะนึกไปถึงอาหารทะเลสดๆ อร่อยๆ ส่วนคนที่มีอายุเกินสามสิบไปแล้วอาจนึกถึงเพลง “ท่าฉลอม” ที่คุ้นหูของชรินทร์ นันทนาคร แต่ทุกวันนี้มหาชัยได้เปลี่ยนโฉมหน้าไปอีกครั้งตามการรับรู้ของผู้คนในสังคมที่สะท้อนออกมาทางสื่อไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งคงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่ามหาชัยในวันนี้ได้กลายเป็น **มหาชัยเมือง (แรงงาน) พม่า** เนื่องจากมีผู้คนจากประเทศพม่าเข้ามาใช้แรงงานกันมาก ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นคนมหาชัยเกิดและเติบโตที่นี่จึงรู้สึกอึดอัดทุกครั้งกับคำพูดแบบนี้ ทั้งนี้เพราะไม่ใช่เกลียดพม่า หรือ อคติต่อแรงงาน หากแต่ความเป็นจริงที่รู้มานั้นแรงงานพม่าในมหาชัยส่วนใหญ่ไม่ใช่คนพม่าแต่เป็น **“คนมอญ”** ประกอบกับประชากรอีกครึ่งหนึ่งของจังหวัดเป็นคนไทยเชื้อสายมอญซึ่งรวมผู้เขียนอยู่ในนั้นด้วย แล้วอย่างนี้จะเรียก **มหาชัยเมือง (แรงงาน) พม่า** ได้อย่างไร ?

ซึ่งที่ถูกแล้วควรจะเป็น **“มหาชัยเมืองมอญ”** มากกว่า เพราะจากการสำรวจของศาสตราจารย์นายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี เมื่อสามสิบกว่าปีมาแล้ว* พบว่าที่นี่มีประชากรที่เป็นคนไทยเชื้อสายมอญมากเป็นอันดับสองของประเทศรองจากจังหวัดปทุมธานี และย่อมเพิ่มขึ้นอีกหลายเท่าตัวในปัจจุบัน เมื่อรวมกับจำนวนคนมอญจากเมืองมอญ (ประเทศพม่า) หลายแสนคนด้วยแล้ว อาจกล่าวได้ว่า มหาชัย หรือ สมุทรสาคร ในปัจจุบัน น่าจะมีคนมอญอยู่อาศัยมากที่สุดในประเทศไทย

มหาชัยจึงเป็นเมืองของคนมอญสองแผ่นดินที่ฝ่ายหนึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายมอญ และฝ่ายหนึ่งเป็นคนมอญที่มีสัญชาติพม่าแต่ไม่ใช่คนพม่าเชื้อสายมอญ อาจจะฟังดูสับสนว่าทำไมคนมอญในประเทศพม่าจึงไม่ใช่คนพม่าเชื้อสายมอญ นั่นเป็นเพราะ **คนมอญในพม่านั้นไม่ได้มีสำนึกในความเป็นพม่า** ดูได้จากเมื่อพูดถึงตัวเองมักจะบอกว่าเป็น **คนมอญเมืองมอญ** มากกว่าที่จะบอก

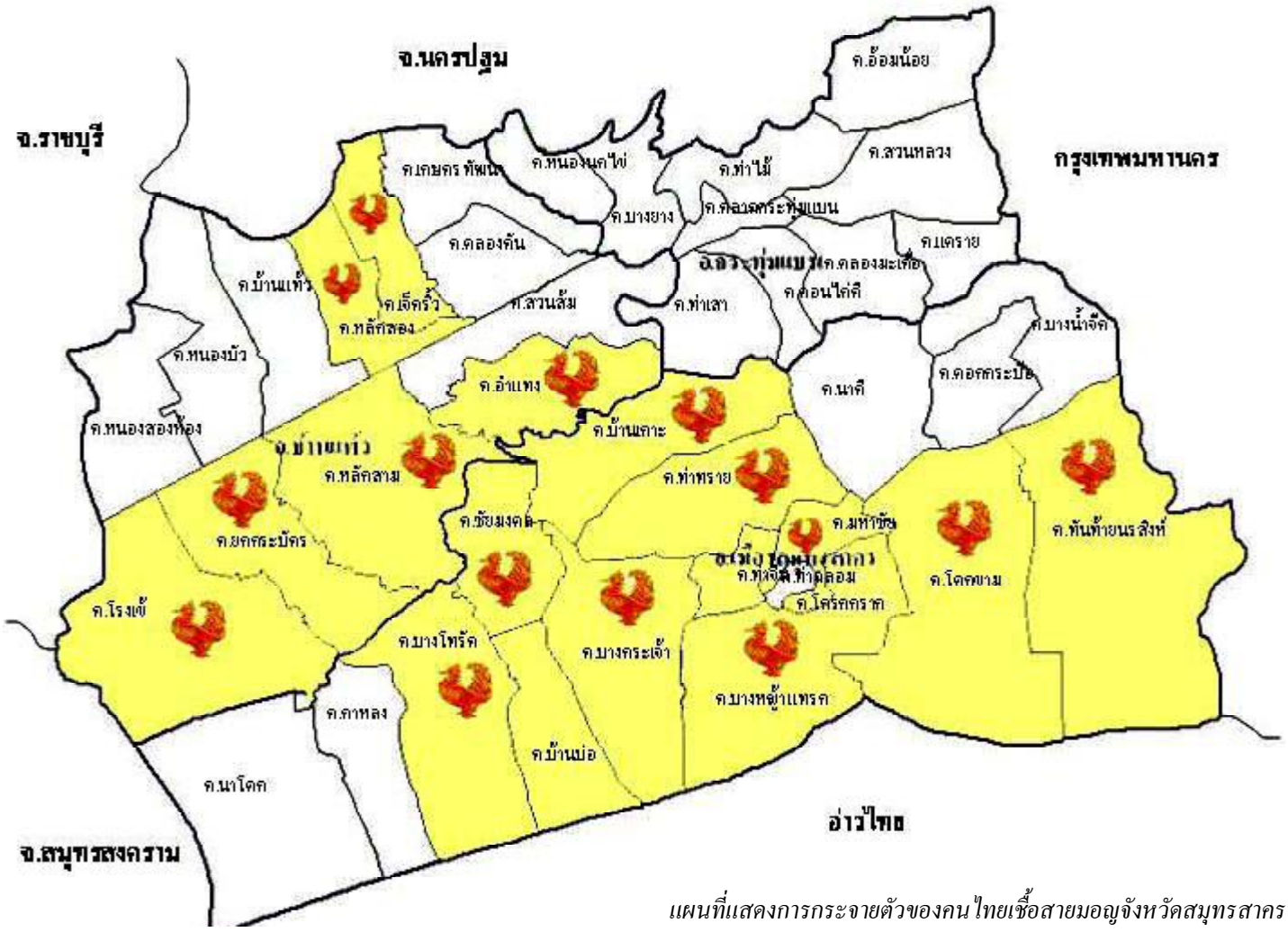

แผนที่แสดงการกระจายตัวของคนไทยเชื้อสายมอญจังหวัดสมุทรสาคร

วิแบบคนพม่าที่แบบเชื่อนกเพราะมูลหลังทางประวัติศาสตร์และการเมืองในพม่าได้มีผลต่อการสร้างสำนึกของผู้คนที่ต้องการแตกหักและแยกตัวออกจากความเป็นพม่า ตรงกันข้ามกับคนไทยเชื้อสายมอญที่ถูกกระบวนการสร้างความเป็นไทยอันมีลักษณะพิเศษคือให้เกียรติและเชิดชูลักษณะเฉพาะกลุ่มชนต่างๆ อย่างสมดุล ส่งผลให้เกิดการยอมรับและหลอมรวมกลมกลืนสู่สังคมไทย และเกิดสำนึกในความเป็นไทยในที่สุด

เมื่อทบทวนความหลังเมื่อครั้งอดีต ชาวมอญกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานน่าจะเข้ามาในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๓๖๗) ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์มีหลักฐานระบุชัดเจนว่าในปี พ.ศ. ๒๓๕๘ มีการอพยพของชาวมอญครั้งใหญ่ ประมาณ ๔๐,๐๐๐ คน อพยพเข้ามาหลายเส้นทาง เพราะถูกพม่ากดดันอย่างหนัก ดังนั้นในการอพยพอาจมีการตกหล่นพลัดหลง และเดินทางล่วงเข้ามาถึงจังหวัดสมุทรสาคร[๑] ในบรรดาชาวมอญกลุ่มแรกนี้มีชาวมอญกลุ่มเล็กๆ จาก “บ้านกะมาวัก” เมืองมะละแหม่งเดินทางเข้ามาด้วยและได้ตั้งถิ่นฐานอยู่แถบบ้านเกาะ ตำบลบ้านเกาะ สอดคล้องหลักฐานโบราณสถานในพื้นที่ คือ พระอุโบสถวัดเกาะนั้นมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น[๒] ในสมัยต่อมาน่าจะมีการอพยพเข้ามาอีกเรื่อยๆ และตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณอื่นๆ เช่นที่บ้านคลองครุ ตำบลท่าทราย ดังหลักฐานเอกสารที่กล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับพระเตรสรณธัช (อาจารย์เย็น) ท่านเป็นผู้นำพุทธศาสนาแบบธรรมยุติกนิกายจากเมืองไทยไปเผยแพร่ที่เมืองมอญ เอกสารดังกล่าวระบุว่า “ท่านอาจารย์มหาเย็นนั้น ในจุลศักราช ๑๒๐๓ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ วันพฤหัสบดี ก็ได้ถือกำเนิดจากครรภ์มารดา ในหมู่บ้านมอญคลองครุ เมืองสยาม อโยธยา” เมื่อเทียบเคียงปีเกิดของอาจารย์เย็นตรงกับใน พ.ศ. ๒๓๘๔ ก็เท่ากับว่าน่าจะมีชาวมอญตั้งถิ่นฐานที่บ้านคลองครุอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับระยะเวลาและเหตุการณ์อพยพครั้งใหญ่ของชาวมอญในสมัยรัชกาลที่ ๒ นั่นเอง[๓]

สำหรับชาวมอญกลุ่มที่สองมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร คือ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ในครั้งที่โปรดเกล้าให้สร้างป้อม และขุดคลองสุนัขหอน และโปรดเกล้าให้ยกครัวมอญในเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) จากจังหวัดปทุมธานีไปทำมาหากินที่เมืองสาครบุรีเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑

การกระจายตัวของชุมชนมอญในมหาชัยจึงมี ๒ กลุ่ม ตามการจัดแบ่งตามช่วงเวลาที่อพยพเข้ามา คือ กลุ่มแรกตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ และกลุ่มที่สอง ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวมอญกลุ่มแรกอพยพโดยตรงจากหมู่บ้านมอญในประเทศพม่า และลงหลัก

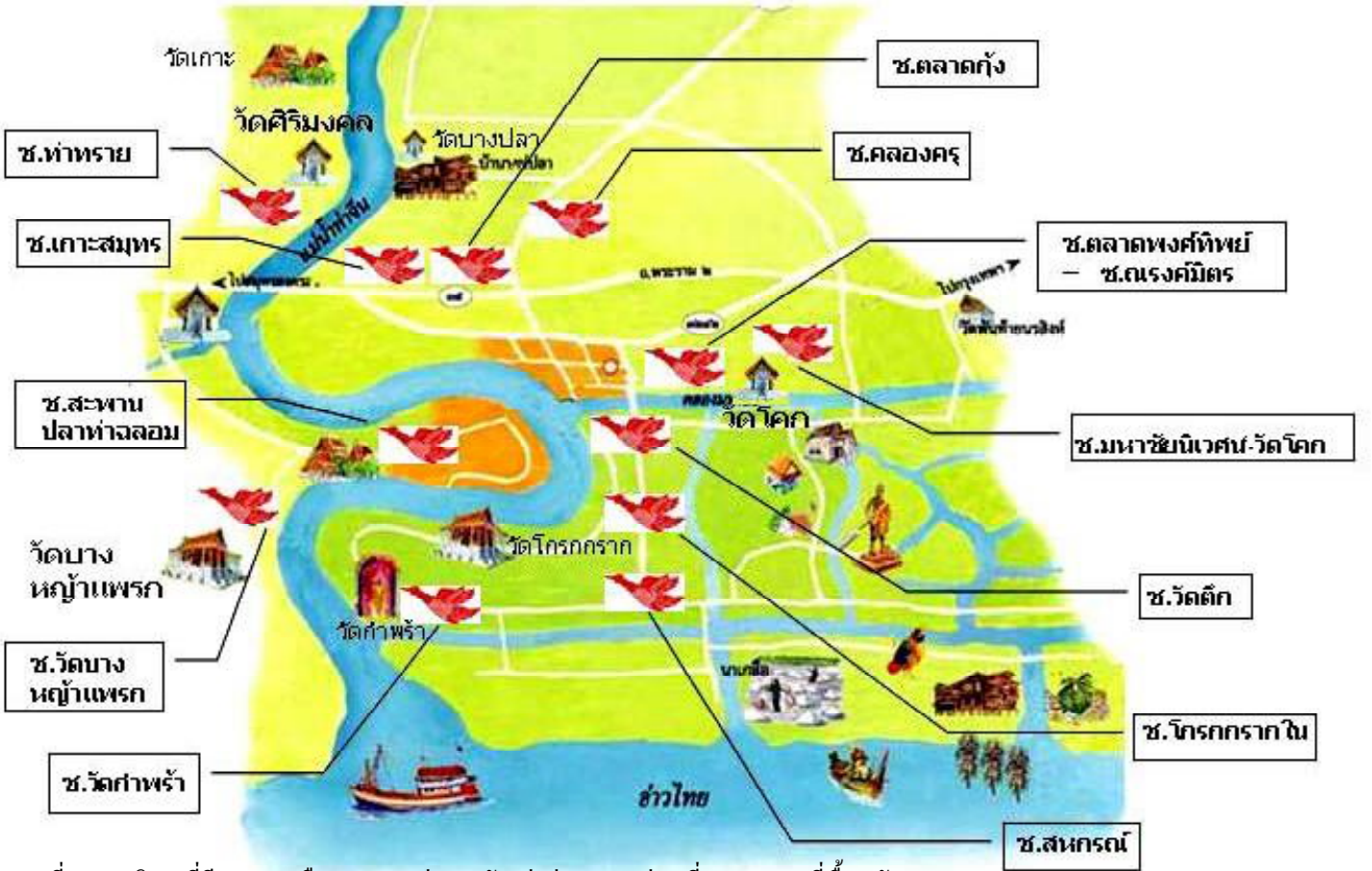

แผนที่แสดงบริเวณที่มีคนมอญแบ่งเป็นมอญ (พม่า) อาศัยอยู่อย่างหนาแน่น (ที่มาของแผนที่พื้นหลังจาก http://www.moohin.com)

ชุมชนตลาดกุ้ง

ชุมชนเกาะสมุทร

ปักฐานอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีนทั้งสองฝั่ง คือ ชุมชนบ้านเกาะ ตำบลบ้านเกาะ ชุมชนบ้านคลองครุ และชุมชนบ้านท่าทราย ตำบลท่าทราย ต่อมาชุมชนมอญตำบลบ้านเกาะและตำบลท่าทราย มีการขยายตัวเพื่อหาแหล่งทำกินไปยังตำบลใกล้เคียง เช่น ตำบลอำแพง และตำบลเจ็ดริ้ว ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว ใน พ.ศ. ๒๔๒๓ และครอบคลุมทั่วอำเภอบ้านแพ้วในเวลาต่อมา ได้แก่ ตำบลบ้านแพ้ว ตำบลหลักสอง ตำบลหลักสาม ตำบลยกกระบัตร ล้วนอยู่ริมคลองดำเนินสะดวก[๔] และยังมีการขยายตัวของชุมชนมอญบ้านเกาะไปอยู่ที่ชุมชนมอญคลอง ๑๔ เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

กลุ่มที่สองอพยพมาจากชุมชนมอญในจังหวัดปทุมธานี ตั้งถิ่นฐานของตนอยู่บริเวณวัดป้อมวิเชียรโชติการาม ตำบลมหาชัย ชุมชนวัดบางหญ้าแพรก ตำบลบางหญ้าแพรก ชุมชนโกรกกรากใน ตำบลโกรกกราก และชุมชนมอญริมคลองสุนัขหอน เช่น ชุมชนวัดชีผ้าขาว ตำบลท่าจีน ชุมชนวัดบางสีคต ชุมชนวัดบางกระเจ้า ชุมชนวัดบางไผ่เตี้ย ตำบลบางกระเจ้า ชุมชนวัดใหญ่บ้านบ่อ ชุมชนวัดบางพลี ตำบลบางโทรัด หลังจากนั้นก็ได้มีการขยายตัวเข้าไปในบริเวณริมคลองมหาชัย ได้แก่ชุมชนวัดโคก (วัดศรีบูรณาวาส) ตำบลโคกขาม ชุมชนวัดบ้านไร่เจริญผล ตำบลพันท้ายนรสิงห์

จากอดีตมาถึงปัจจุบันเรื่องราวการอพยพของคนมอญมาสู่ประเทศไทยยังไม่สิ้นสุด แต่กลับเปลี่ยนโฉมหน้าไปตามบริบททางสังคมที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงไปของระบบสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในทุกบริบท ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สิ่งแวดล้อม โดยมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข้อมูลและสื่อสารเป็นเครื่องมือ ตลอดจนการเติบโตของลัทธิทุนนิยม (capitalism) เน้นความมีเสรีทางการค้าและการลงทุน ประเทศไทยเองก็ตกอยู่ในสภาวการณ์นี้อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง ซึ่งสะท้อนออกมาทางนโยบายของประเทศที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ส่งผลถึงความต้องการแรงงานจำนวนมาก

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นต้นมาปรากฏว่าคนมอญจากเมืองมอญ (ประเทศพม่า) อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมากและส่วนใหญ่มุ่งหน้าเข้ามาทำงานในมหาชัย การอพยพของคนมอญในยุคนี้เนื่องมาจากสาเหตุ ๒ ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด (push-pull model) ของระบบการย้ายถิ่น (migration system) ดังนี้

ปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทาง (country of origin) เป็นเหตุทำให้แรงงานข้ามชาติเหล่านี้เข้ามาอยู่ประเทศไทย ด้วยสาเหตุทางการเมืองและเศรษฐกิจภายในประเทศพม่า[๕] คือ

๑) แรงผลักดันทางด้านการเมืองมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการย้ายถิ่น โดยเฉพาะในเรื่องของความไม่ปลอดภัยในการดำรงชีวิต เช่น การที่รัฐบาลเผด็จการทหารพม่าได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศเบ็ดเสร็จ ปกครองแบบรัฐบาลเผด็จการทหาร ปฏิเสธบทบาทพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ปราบปรามขบวนการนักศึกษาระหว่างที่มีการชุมนุมประท้วงของประชาชนในวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ (เหตุการณ์ ๘๘๘๘: ๘ สิงหาคม ๑๙๘๘) และการต่อสู้ระหว่างกองกำลังชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลทหารพม่าในช่วง ๑๐-๑๕ ปีที่ผ่านมา และการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศ

๒) แรงผลักดันทางด้านเศรษฐกิจ คือ รัฐบาลทหารพม่าได้นำนโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมพม่ามาใช้ ทำให้ประชาชนต้องอดอยากยากแค้น เกิดภาวะเงินเฟ้อ และเกิดภาวะความยากจนอัตคัดขึ้นในทุกพื้นที่ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ รัฐบาลพม่าได้พยายามปฏิรูปการค้าหรือเปิดตลาดสู่แนวทาง "ทุนนิยมแบบพม่า"[๖] ในยุคของนายพลเนวิน มีการชักนำการลงทุนจากต่างประเทศและสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามประชาชนยังคงอดอยากและมีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลจากรูปแบบการบริหารเศรษฐกิจของรัฐระบบเผด็จการนั้นเอื้ออำนวยให้เกิดการคอรัปชั่นและหาผลประโยชน์ใส่ตนของกลุ่มผู้นำทหาร การต่อสู้ทางการเมืองและกำลังอาวุธระหว่างรัฐบาล ชนกลุ่มน้อย และกลุ่มประชาธิปไตย รวมทั้งการละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งส่งผลกระทบถึงสภาวะความเป็นอยู่ของประชาชน

ปัจจัยดึงดูดจากประเทศไทยซึ่งถือว่าเป็นประเทศปลายทาง (country destination) การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาตินั้นเกิดจากผลของการพัฒนาประเทศที่มุ่งเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม การให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต การเพิ่มความสำคัญของอุตสาหกรรมการบริการที่ทันสมัยทำให้แรงงานข้ามชาติกลายเป็นที่ต้องการในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับการขาดแคลนแรงงานไทย เนื่องจากผู้คนได้รับการศึกษาสูงขึ้นมีโอกาสได้ทำงานดีสามารถเรียกร้องค่าตอบแทนที่สูง ดังนั้นแรงงานข้ามชาติจึงเป็นที่ต้องการมากกว่าเพื่อลดต้นทุนในกระบวนการผลิตไม่ว่าจะเป็นภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม

คนมอญที่เป็นแรงงานข้ามชาตินั้นมักจะไม่เลือกงานและสามารถทำงานที่มีลักษณะงานบางอย่างที่แรงงานไทยปฏิเสธที่เรียกว่า ๓ ส คือ สกปรก แสนสาหัส และเสี่ยงภัย (๓ Ds-dirty, difficult and dangerous) เพราะแรงงานเหล่านี้มีความขยันอดทน ค่าตอบแทนต่ำกว่าแรงงานไทย และที่สำคัญไร้อำนาจการต่อรอง[๗]

สภาพเศรษฐกิจในมหาชัย หรือ สมุทรสาครมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศไทย เป็นแหล่งธุรกิจประมง และเป็นศูนย์กลางการซื้อขายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำที่สำคัญของประเทศ ทำให้ภาคการประมงมีความต้องการแรงงานจำนวนมาก แต่เนื่องจากแรงงานไทยไม่นิยมทำงานในกิจการประมงทะเลและกิจการต่อเนื่องจากประมงทะเล เพราะเป็นงานหนัก สกปรก และมีกลิ่นเหม็น ระยะเวลาการทำงานไม่แน่นอน มักจ้างเป็นการเหมาหรือจ้างเฉพาะฤดู จึงทำให้มีการเข้าออกงานสูง จึงเกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในกิจการดังกล่าว ในส่วนของกิจการภาคเกษตรและที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรก็ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานเช่นกัน ซึ่งเป็นงานที่ต้องอยู่กลางแจ้ง ตากแดด การทำงานไม่เป็นเวลา

คนมอญจากเมืองมอญที่อยู่ในมหาชัยนั้นมีจำนวนหลายแสนคน หลายฝ่ายคาดการณ์กันว่ามีจำนวนมากถึงครึ่งหนึ่งของประชากรในพื้นที่ หรือเรียกว่า "ประชากรแฝง" กระจายตัวทั่วไปในเขตอำเภอเมือง รวมไปถึงเขตอำเภอบ้านแพ้ว และอำเภอกระทุ่มแบน สำหรับในเขตอำเภอเมืองนั้นมีคนมอญจากเมืองมอญอยู่กันอย่างหนาแน่น บางพื้นที่มีลักษณะเป็นชุมชนโดยอยู่รวมกันหลายพันคนจนสามารถสังเกตได้ชัดเจน เช่น ชุมชนตลาดกุ้ง ชุมชนเกาะสมุทร ชุมชนมหาชัยนิเวศน์ ชุมชนซอยณรงค์มิตร-ตลาดพงษ์ทิพย์ นอกจากนี้ยังพบว่าบางพื้นที่มีการอยู่อาศัยร่วมกันระหว่างคนมอญเมืองไทยและคนมอญเมืองมอญ เช่น ในชุมชนวัดโคก ชุมชนวัดบางหญ้าแพรก ชุมชนโกรกกราก ชุมชนท่าทราย ชุมชนคลองครุ ชุมชนบ้านเกาะ เป็นต้น

<u>พื้นที่ที่คนมอญเมืองมอญอาศัยอยู่ ในเขต อ.เมือง จ.สมุทรสาคร</u>

<u>ตำบล</u>	<u>บริเวณ</u>
มหาชัย	วัดป้อม สะพานปลา คลองบางหญ้า ตลาดกุ้ง ซอยณรงค์มิตร วัดเจษฎาราม วัดตึก ซอยพัฒนา
บางหญ้าแพรก	บางหญ้าแพรก โกรกกรากใน โกรกกรากนอก วัดกำพร้า
ท่าฉลอม	สะพานปลาท่าฉลอม
ท่าจีน	เคหะท่าจีน วัดชีผ้าขาว วัดน้อยนางหงส์ หมู่ ๑ และ หมู่ ๔ ตำบลท่าจีน
ท่าทราย	เกาะสมุทร คลองครุวิลล่า กิโลสอง ท่าทราย
บ้านเกาะ	บ้านเกาะ บางปลา ปากบ่อนอก
โคกขาม	วัดโคก มหาชัยนิเวศน์ บ้านขอม สหกรณ์

ชุมชนมหาชัยนิเวศน์-วัดโคก

บางปิ้ง	วัดบางปิ้ง
ชัยมงคล	บ้านปากบ่อใน วัดน่วม
บางโทรัด	วัดเกตุมฯ บางโทรัด
บ้านบ่อ	วัดใหญ่บ้านบ่อ
บางกระเจ้า	วัดบางกระเจ้า

การที่มอญสองเมืองมาอาศัยอยู่ร่วมกันอีกครั้งนับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่ธรรมดา อย่างน้อยๆ คนมอญทั้งสองเมืองก็ใช้ภาษามอญพูดจากันในระดับที่ **“คุยกันรู้เรื่อง”** รวมทั้งการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณี โดยเฉพาะมีการจัดงาน **“วันชาติมอญ”** ขึ้นในมหาชัย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนมอญในเมืองไทยกับคนมอญเมืองมอญ เพราะงานนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าหากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากวัดมอญและคนไทยเชื้อสายมอญในพื้นที่ ถึงแม้ว่าพวกเขาจะไม่คุ้นเคยกับงานวันชาติมอญมาก่อนก็ตาม แต่เนื่องด้วยคนมอญทั้งสองเมืองยังคงมีสายใยที่เกาะเกี่ยวกันอยู่ ซึ่งนั่นก็คือความสำนึกของการมีบรรพบุรุษร่วมกัน ดังนั้นงานวันชาติมอญในมหาชัยจึงเป็น **“วันรำลึกบรรพบุรุษมอญ”** แทนที่จะใช้ชื่องาน **“วันชาติมอญ”** อย่างตรงไปตรงมา นี่คือส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ณ มหาชัยเมืองมอญ ซึ่งเป็นเมืองของคนมอญโดยแท้.....

เชิงอรรถ

* สำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๕

๑ องค์ บรรจุน, “ทวนน้ำท่าจีน เยือนถิ่นจังหวัดสมุทรสาคร มอญนอกพงศาวดาร”, ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๒๖, ฉบับที่ ๔ (ก.พ. ๒๕๔๘) : ๕๘-๖๑.

๒ พยุง วงน้อย, “วัดเกาะ ต.บ้านเกาะ อ.เมือง จ.สมุทรสาคร “เอกสารรายงานสำรวจประกอบการจัดทำฐานข้อมูลแหล่งโบราณคดีและโบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี กรมศิลปากร ๒๕๔๑.

๓ ထေရုပ္ပတ္တိ အစၥာဒိစ္စ, အတ္ထုပတ္တိအစ္စာတ္ဘုဂုဏ်မဟာယျေန် မွဲဟာန်ကျော် သွောဝ်ဉပဒေဂိုဏ်မဟာယျေန် သက္ကရာဇ် ၁၂၃၇ ပွန်လဝ် ဂိုဏ်မဟာယျေန်ရောင် (ဘာမဟာယျေန် ကွာန်ကဒှ် ချုင်မတ်မလှိ, ၁၃၂၄), မုက်လိက် ၁-၆. (เถระรูปปอดต็อย อาติจจะ, ประวัติมหาเย็นและระเบียบวินัยธรรมยุต จุลศักราช ๑๒๓๗ (พ.ศ. ๒๔๑๘), (บ้านกะตอ เมืองมะละแหม่ง: วัดมหาเย็น, ๒๕๐๕), หน้า ๑-๖.) อ้างถึงใน องค์ บรรจุน, “ทวนน้ำท่าจีนเยือนถิ่นจังหวัดสมุทรสาครมอญนอกพงศาวดาร” ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๒๖, ฉบับที่ ๔ (ก.พ. ๒๕๔๘) : ๕๘-๖๑.

๔ องค์ บรรจุน, ลักษณะสังคมมอญในจังหวัดสมุทรสาคร ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๒๕ ถึง ๒๕๒๕, หน้า ๓๖. เอกสารงานวิจัยวิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๕.

๕ สุรสม กฤษณะจูฑะ, สิทธิของผู้พลัดถิ่น: ศึกษากรณีชาวไทใหญ่จากประเทศพม่า. เอกสาร งานวิจัยชุดโครงการการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย, ๒๕๔๖ อ้างถึงใน อดิศร เกิดมงคล และ บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์, แรงงานต่างด้าวชาวพม่าและความรุนแรงปัญหาแรงงานพม่า และ มายาคติความเป็นชาติไทย แหล่งที่มา: http: // www.midnightuniv.org, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๙.

๖ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิชกุล, การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ, (นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑-๑๒.

๗ อรสา ปานขาว, การประเมินผลโครงการประชาสัมพันธ์การแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย, (กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑-๒.

วรรณกรรมมอญ လိက်ပတ်မန်

บุษบา ประภาสพงศ์

พระอะเฟาะ: เทพกวีของชาวมอญ

(ตอนที่ ๗)

แม้ว่าพระอะเฟาะเป็นพระมอญ เกิดและเติบโตในกรุงหงสาวดี เมืองหลวงเก่าของมอญ นับว่าเป็นคนมอญแต่กำเนิด แต่วรรณกรรมของท่านกลับสะท้อนความคิดที่ไม่จำกัดขอบเขตอยู่เพียงเพื่อชาวมอญหงสาวดีเท่านั้น ท่านมุ่งหมายให้สาระคำสอนได้เผยแพร่เป็นประโยชน์แก่ทั้งคนมอญและคนทุกชาติทุกภาษา ทั้งชายและหญิง ซึ่งหากมีโอกาสได้ฟังหรืออ่านหนังสือของท่านก็จะสามารถนำสาระและข้อคิดคำสอนไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

พระอะเฟาะมีคุณสมบัติหลายประการรวมอยู่ในคนคนเดียว หนังสือเรื่อง *บารมีกาล* (หรือเรื่องสร้างบารมี) ซึ่งศิษย์ผู้หนึ่งของท่านเป็นผู้จารตามคำบอกเมื่อจุลศักราช ๑๑๓๘ (พ.ศ. ๒๓๑๙ เนื่องจากขณะนั้นท่านไม่สามารถจารหนังสือได้เอง เป็นผลจากนิ้วถูกตัด) กล่าวถึงท่านว่า พระอะเฟาะเป็นพระอริยสงฆ์ที่มีคุณลักษณะสุภาพเรียบร้อย บริสุทธิศีล สะอาด และอ่อนโยน ท่านถึงพร้อมด้วยปัญญาความรู้ สติปัญญาเฉลียวฉลาด มีวิริยะและหิริโอตัปปะ ท่านเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เจริญภาวนาวันละสี่เวลา ท่านทรงคุณวิเศษ มีคุณลักษณะประเสริฐอันควรเคารพยกย่อง ท่านเป็นหลัก เป็นประธาน ไม่ก้มหัวแก่เหล่าอธรรม และมีความสามารถในการปกครองทั้งสงฆ์และฆราวาส ท่านจึงเป็นที่เคารพยกย่องของคนทั่วไป และเป็นผู้ที่ทางการ (พม่า) ในขณะนั้นหมายหัว

ปรากฏความเชื่อดังเอกสารที่เรียบเรียงในสมัยหลังๆ กล่าวว่า พระอะเฟาะเคยถูกจับไปกักขังในคุก ด้วยเกิดความโกรธที่ท่านไม่ยอมทำตามคำสั่งที่ทางการสั่งให้แปลหนังสือต่างๆ ออกมาเป็นภาษาพม่า ซึ่งเมื่อท่านไม่เชื่อ ยังคงแต่งเรื่องราวต่างๆ ออกมาเป็นภาษามอญ ท่านจึงถูกจับตัดนิ้ว เพื่อจะได้ไม่สามารถจารหนังสือได้อีกต่อไป กรณีการตัดนิ้วนี้มีผู้กล่าวแย้งกันอยู่บ้างในเอกสาร กล่าวคือ บ้างกล่าวว่า ทางการพม่าไม่ได้เป็นผู้ให้ตัดนิ้วของท่าน แต่พระอะเฟาะได้ตัดนิ้วของตนเอง เพื่อหลีกเลี่ยงคำสั่งของทางการที่สั่งให้แปลหนังสือ ซึ่งเมื่อท่านเป็นบุคคลทุพลภาพแล้วก็ไม่จำเป็นต้องเข้าไปแปลหนังสือให้แก่ทางการพม่าอีกต่อไป อย่างไรก็ตามยังไม่พบหลักฐานชัดเจนว่าเรื่องดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นความจริงทั้งหมดหรือไม่

ผู้นำทางปัญญา

พระอะเฟาะเป็นผู้นำทางปัญญา ความรู้และความคิด ซึ่งเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ เกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง ตรงกับช่วงปลายสมัยที่พม่าปกครองและก่อนที่สมิงทอพุทธเกษจะยึดอำนาจได้ ขณะนั้นกรุงหงสาวดีไร้ซึ่งความปลอดภัย มีกบฏเกิดขึ้นหลายครั้ง และไม่มีผู้ใดอยู่ในอำนาจได้นาน พระอะเฟาะ ในฐานะเป็นผู้ที่ทุกฝ่ายยอมรับ จึงมีบทบาทเป็นศูนย์รวมความคิดและผู้นำทางปัญญา ปลุกปลอบจิตใจชาวบ้านไม่ให้ตระหนกจนเกินเหตุ ท่านพร้อมด้วยลูกศิษย์ได้นำพาชาวบ้านอพยพออกจากกรุงหงสาวดีไปทางทิศตะวันออก สู่สถานที่แห่งใหม่ ชื่อว่า หมู่บ้านพาเประ (ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านอยู่ในเขตปกครองของกะเหรี่ยง มีไร่นาและบ้านเรือนของคนมอญอยู่ปะปนกับคนกะเหรี่ยง) ท่านพำนักอยู่ในสถานที่แห่งนี้ระยะเวลาหนึ่ง รอจนเหตุการณ์ในกรุงหงสาวดีสงบเงียบลง ท่านจึงนำพาพระสงฆ์และชาวบ้านกลับคืนสู่บ้านเมืองเดิมที่ในชนบทกรุงหงสาวดี หลังจากนั้นท่านก็ได้เริ่มแต่งหนังสือเรื่อง *โลกสิทธิ* ขึ้นเมื่อจุลศักราช ๑๑๒๘ (ตรงกับ พ.ศ.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทดลองจารใบลานภาษามอญ ในงานไทยรามัญเทิดพระเกียรติพระมิ่งมณีจักรีวงศ์ ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี พ.ศ. ๒๕๔๗

๒๒๘๓) เพื่อขัดแย้งกับพระพิฆเนศและเอกสารที่สูญเสียหายไปขณะเกิดเหตุวุ่นวายขึ้นในเมือง

ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า ระหว่างพำนักอยู่ในหมู่บ้านพาเประนั้น พระอะเฟาะได้แต่งวรรณกรรมเรื่องใดไว้บ้าง แต่ก็อาจเป็นได้ว่าระหว่างอยู่ที่หมู่บ้านนั้น ท่านก็น่าจะได้เรียบเรียงเรื่องต่างๆ ไว้บ้างแล้ว หากแต่ยังไม่พบหลักฐานวรรณกรรมเรื่องใดอย่างชัดเจน มีก็เพียงคำบอกที่เล่าต่อๆ กันมาว่า ขณะอยู่ที่หมู่บ้านในป่านั้น พระอะเฟาะและศิษย์ผู้ใกล้ชิดได้ใช้น้ำมันยางมาผสมทำเป็นไต้และอาศัยแสงจากไต้ให้ความสว่างจารหนังสือได้จำนวนหนึ่ง ซึ่งเมื่อประมาณ ๒๐ ปีมานี้ ยังมีชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งเดินทางเข้าออกชายแดนไทย-พม่า เล่าว่า เขาเคยเข้าไปในถ้ำแห่งหนึ่งในป่า และได้พบเอกสารใบลานจำนวนหนึ่งเก็บอยู่ในถ้ำนั้น

เราอาจพอเข้าใจความคิดของพระอะเฟาะได้จากการศึกษาวรรณกรรมที่ท่านแต่งไว้ พระอะเฟาะให้คุณค่าหรือความสำคัญที่จิตใจและปัญญาความคิดของแต่ละคน ซึ่งแสดงออกมาทางวาจาและการประพฤติปฏิบัติ มากกว่าคุณค่าทางทรัพย์สินเงินทองหรืออำนาจ คุณสมบัติคนดีนั้นต้องมีทั้งจริยธรรมและปัญญาความคิด ท่านเน้นการแก้ปัญหาโดยใช้ปัญญาและการรู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ให้กิเลสมีอำนาจเหนือตน ท่านกล่าวไว้ในเรื่อง *ราชวงศสังเขป* เมื่อ จ.ศ. ๑๑๒๘ (ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๐๙) สรุปได้ว่า ไม่มีผู้ใดจะอยู่เหนือความตาย ชนทุกชั้น แม้ท้าวพระยามหากษัตริย์ จอมทัพ หรือผู้มีทรัพย์สมบัติมหาศาล มีข้าทาสบริวารมากมาย ก็ไม่อาจจะเอาชนะหรือรอดพ้นจากความตายไปได้ วิญญูชนผู้มีปัญญาชายและหญิง ผู้ตระหนักในความจริงนี้ จึงไม่ควรรีรอที่จะปลูกความรักความเมตตาให้เกิดขึ้นในใจของแต่ละคน มนุษย์ควรจะเป็นผู้ควบคุมตนเองและยกระดับจิตใจของตนให้ถูกต้องดีงาม ละกิเลสตัณหาและความโลภ ไม่กดขี่แย่งชิงทรัพย์สินของผู้ทุกข์ยาก ไม่ว่าเป็นของชนชาติหรือภาษาใด ฉิ่น กะเหรี่ยง หรือ ละว้า ถ้ามนุษย์ทุกคนสามารถปลูกความรักให้มีในใจของตนได้แล้ว มนุษย์ก็จะพบแต่ความสุขปลอดภัยทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (พระอะเฟาะ. *ราชวงศสังเขป*: 1999. 28)

พระอะเฟาะสอนอะไร

เราอาจสรุปสาระในวรรณกรรมคำสอนของพระอะเฟาะออกได้สามกลุ่ม ได้แก่หลักธรรมวัตร คือหลักคำสอนสำหรับสมณเพศ ที่มุ่งแสวงหาความหลุดพ้น หลักราชวัตร คือหลักคำสอนสำหรับกษัตริย์หรือขุนนาง ซึ่งเป็นชนชั้นที่ทำหน้าที่ปกครอง และหลักโลกวัตร ซึ่งเป็นหลักคำสอนสำหรับสามัญชนที่ยังต้องต่อสู้กับการกินการอยู่และการมีชีวิตอยู่ในโลก วรรณกรรมในช่วงต้นๆ คือก่อน พ.ศ. ๒๒๘๓ ซึ่งท่านยังจำพรรษาอยู่ที่วัดในหมู่บ้านเดิมชานกรุงหงสาวดีนั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่นำหลักธรรมวัตรจากคัมภีร์พระไตรปิฎกมาเรียบเรียงสำหรับพระสงฆ์ได้ใช้ศึกษาเรียนรู้ ส่วนวรรณกรรมที่แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๒๘๓ เป็นต้นมา มีหลักคำสอนทั้งสามแบบปะปนอยู่ในเรื่อง มากบ้างน้อยบ้าง โดยมีเนื้อหามุ่งเน้นการมีชีวิตอยู่ในสังคม เป็นสาระสำคัญของเรื่อง และมีสาระที่เน้นความหลุดพ้นเป็นส่วนท้ายอยู่ถัดจากเนื้อหาที่มุ่งเน้นการมีชีวิตอยู่ในสังคม เราคาดการได้ว่าพระอะเฟาะได้เริ่มแต่งเรื่องราวต่างๆ มากมายสำหรับสามัญชนภายหลังจากท่านและชาวบ้านได้ตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ในป่า ท่านนำหลักธรรมคำสอนจากคัมภีร์พระไตรปิฎกมาแต่งให้ชาวบ้านได้ฟัง ได้อ่าน และจดจำอย่างง่ายๆ คำสอนของท่านแต่ละเรื่องมีตัวอย่างประกอบ ทั้งจากชาดกและเรื่องจริงที่เกิดในสมัยนั้น ท่านมุ่งหมายให้ชาวบ้านได้คิดโดยอาศัยสาระของเรื่องมาเป็นตัวอย่างหรือแนวทางดำเนินชีวิต เพื่อจะได้เป็นคนดี มีปัญญาความรู้ และมีความสุข ท่ามกลางสถานการณ์บ้านเมืองที่ไม่แน่นอนนั้น นอกจากหลักธรรมทางพุทธศาสนาท่านยังได้นำสาระความรู้จากคัมภีร์โบราณนอกพระไตรปิฎก เช่นคัมภีร์โหราศาสตร์และตำราความรู้ต่างๆ มาเรียบเรียงเป็นคำกลอนสำหรับให้ชาวบ้านท่องหรือจดจำ ไว้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป วรรณกรรมแนวนี้ได้แก่เรื่อง *โลกสิทธิ* ซึ่งคนมอญทั่วไปยังคงใช้เป็นคัมภีร์คู่บ้านเรือนของตนมากระทั่งปัจจุบัน

เราอาจศึกษาแนวทางการแต่งวรรณกรรมคำสอนของพระอะเฟาะได้จากเรื่องต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย สำหรับวรรณกรรมประเภทนี้ พระอะเฟาะจะมีแนวการแต่งคล้ายคลึงกัน คือ หลังจากไหว้ครูเสร็จแล้ว ท่านก็จะบอกจุดประสงค์ของการแต่งเรื่องว่าแต่งเพื่ออะไร และแต่งให้ใคร หลังจากนั้นจึงเข้าสู่เนื้อหาที่เป็นจุดมุ่งหมายของเรื่อง คือปลูกฝังให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความรู้ มีความคิด มีความยับยั้งชั่งใจ รู้การควรไม่ควร พระอะเฟาะไม่แบ่งแยกว่าจะสอนเฉพาะคนมอญหงสาวดีเท่านั้น ท่านมีจิตใจเมตตาแก่ทุกคน ไม่แบ่งแยกว่าต้องเป็นคนเชื้อชาตินั้นภาษานี้ ขอเพียงนับถือและปฏิบัติตามพระรัตนตรัยก็เป็นคนดีได้ทั้งสิ้น กลวิธีการเล่าก็คล้ายกับผู้ใหญ่สั่งสอนอบรมลูกหลาน นึกอะไรได้ก็เล่าไป บางครั้งพูดไปครั้งหนึ่งแล้ว ก็ย้อนนำกลับมาพูดใหม่ ตัวอย่างที่ยกมาเล่า บางครั้งก็มีรายละเอียดหรือเหตุการณ์ บางครั้งก็เพียงแต่เอ่ยอ้างชื่อแล้วเลยไปพูดประเด็นอื่นๆ ต่อไป ซึ่งตัวอย่างที่กล่าวขึ้นมานี้ก็มักเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว

ตำนานสงกรานต์

ในเมืองไทยเมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ ก็จะเห็นว่าตามถิ่นที่มีชาวรามัญอยู่กันหนาแน่น ได้จัดงานสงกรานต์อย่างใหญ่โต มีขบวนแห่ปลาไปปล่อย มีการเล่นสะบ้า เป็นระยะที่สนุกสนานที่สุด พูดกันตามความจริงแล้ว ชาวรามัญนั้นเมื่อถึงหน้าทำบุญ เขาก็ทิ้งงานการอย่างอื่นหมดหันมาทำบุญกันอย่างจริงจังและสนุกสนานกันเต็มที่เป็นเวลาหลายวัน และโดยเหตุที่พวกรามัญทำบุญกันเป็นการใหญ่โตนี่เอง คนไทยเราจึงเรียกว่า **มอญคลั่ง** ทั้งนี้มิได้หมายความว่ามอญเป็นบ้า แต่หมายเพียงว่าเป็นระยะที่มอญคลั่งในเรื่องบุญเรื่องกุศล เป็นการคลั่งในเรื่องดี ชาวรามัญจะเริ่มคลั่งบุญตั้งแต่วันออกพรรษาเป็นต้นมา และในระยะสงกรานต์พวกมอญก็จะเริ่มคลั่งบุญกันอีก

ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่าชาวรามัญเขาทำบุญกันแต่ละครั้งเป็นการเอิกเกริกใหญ่โต ในวันสงกรานต์ก็เช่นเดียวกัน เขาทำบุญและสนุกสนานกันมาก อะไรๆ ก็ดูเป็นพิธีรีตรองไปหมด เริ่มแต่การหุงข้าวไปทำบุญทีเดียว ตามประเพณีรามัญนั้นเขาแบ่งการทำบุญเป็น ๓ วันเหมือนอย่างไทย แต่ในวันต้นชาวรามัญเขาเรียกว่าทำบุญ **“เปิงซังกราน”** คำว่า เปิง แปลว่า ข้าว คำว่า ซังกราน ก็คือสงกรานต์เรานี่เอง รวมความว่า ข้าวสงกรานต์ คำว่าข้าวสงกรานต์นี้เป็นคำที่ใช้เรียกข้าวแช่ ที่จะนำไปทำบุญที่วัด

ข้าวสงกรานต์ หรือ เปิงซังกราน ไม่เหมือนกับข้าวแช่ที่คนทำขายตามตลาดอย่างที่เราเคยรับประทานกัน นี่พูดเฉพาะข้อแตกต่างในเรื่องพิธีรีตอง ข้าวแช่ที่ทำขายไม่ต้องมีพิธีรีตองอะไรมาก หุงข้าวตามธรรมดานี่เอง แต่ข้าวแช่ที่ทำสำหรับถวายพระในวันสงกรานต์นั้นมีพิธีมาก เท่าที่สอบถามจากผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้ที่เคยทำเปิงซังกรานกล่าวว่าข้าวที่ทำเปิงซังกรานหรือข้าวแช่นี้จะต้องถึงพร้อมด้วยลักษณะเจ็ด คือข้าวที่จะใช้หุงทำข้าวแช่จะต้องใช้ข้าวเปลือก ๗ กำ ซ้อมถึง ๗ ครั้ง เมื่อจะหุงก็จะต้องซาวน้ำที่สะอาดหมดจด ให้ครบ ๗ ครั้งด้วย และเวลาหุงถ้าจะให้บริสุทธิ์ถูกต้องตามตำรากันจริง ๆ แล้ว ก็ต้องหุงกันกลางแจ้งไม่ใช่หุงกันในครัว ได้ยินมาว่าในสมัยโบราณนั้นถึงกับปักราชวัติฉัตรธงกันทีเดียว เพราะเขาถือกันว่าข้าวนี้เป็นสิริมงคล ต้องทำกันอย่างประณีตที่สุด

ทำไมจึงถือว่าข้าวแช่เป็นข้าวสิริมงคล เรื่องนี้เป็นเรื่องน่าคิด แต่มีเรื่องเกี่ยวข้องกันกับประวัติมหาสงกรานต์ของรามัญด้วย ฉะนั้นจึงขอเล่าถึงนิทานมหาสงกรานต์รวมไปด้วยเพื่อ

เศรษฐีหุงข้าวบูชารุกขเทวดา อธิษฐานขอบุตร

(ขอขอบคุณบริษัทสยามแกลเลอรี่ จำกัด และ สำนักพิมพ์ผ่านฟ้าพาณิชย์ที่อื้อเฟื้อภาพประกอบ)

ให้เรียงในตอนนี้ละเอียดสมบูรณ์ คือ ในพระบาลีพรรณนาไม่ถูกต้องว่า เมื่อต้นภัทรกัปป์ มีเศรษฐีคนหนึ่งไม่มีบุตร ซึ่งตรงกันข้ามกับนักเลงสุราข้างบ้านที่มีบุตรผิวงามดังทองถึงสองคน วันหนึ่งนักเลงสุราได้เข้าไปในบ้านเศรษฐี กล่าวคำหยาบช้าต่างๆ เศรษฐีจึงถามว่าเหตุใดท่านจึงกล่าวถ้อยคำหยาบช้าดูหมิ่นเรา ในเมื่อเรามีทรัพย์เป็นอันมากเช่นนี้ นักเลงสุราก็ตอบว่า เรื่องทรัพย์สมบัติมากนั้นเราไม่เถียง ท่านมีมากก็จริงแต่จะมีประโยชน์อะไรเล่าในเมื่อไม่มีบุตร เมื่อท่านตายไปแล้วทรัพย์สมบัติก็สูญ ไม่มีใครดูแลรักษา สู้เราไม่ได้ เรามีบุตรชายถึง ๒ คน ผิวพรรณก็งามดุจทองถึงเราจะจนก็ยังนับว่าประเสริฐกว่าท่าน เศรษฐีได้ฟังดังนั้นก็นึก

ท้าวกบิลพรหมถามปัญหาธรรมบาลกุมาร

ละอายใจ คิดว่าจะต้องมีบุตรล้างอายให้จงได้ จึงทำพิธีบวงสรวงพระจันทร์ พระอาทิตย์ ตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรอยู่ถึง ๓ ปี แต่ไร้ผล

เศรษฐีมิได้ละความเพียร เมื่อเห็นว่าพระจันทร์พระอาทิตย์ไม่สามารถอำนวยสุขให้แก่ตนได้ ก็คิดหาทางออกต่อไปอีก วันหนึ่งในฤดูร้อนเป็นวันนักขัตฤกษ์ปีใหม่ คือ พระอาทิตย์ย้ายราศีมีนเข้ามาสู่ราศีเมษ ซึ่งโลกสมมุติกันว่าเป็นวันมหาสงกรานต์ ชนทั้งหลายพากันสนุกสนานทั่วแดนชมพูทวีป เศรษฐีจึงพาบริวารไปยังต้นไทรริมน้ำอันเป็นที่อยู่ของนกทั้งหลาย เศรษฐีจึงให้เอาข้าวสารล้างน้ำ ๗ ครั้ง แล้วหุงขึ้นบูชารุกขเทวาที่ต้นไทรนั้นพร้อมด้วยอาหารต่างๆ และประโคมดนตรี ตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรแก่พระไทรๆ มีความเมตตา จึงเหาะไปเฝ้าพระอินทร์ทูลขอบุตรให้แก่เศรษฐี พระอินทร์จึงให้ธรรมบาลเทวบุตรลงมาปฏิสนธิในครรภ์ภรรยาเศรษฐี และเมื่อคลอดแล้วได้ชื่อว่าธรรมบาลกุมาร

ท่านเศรษฐีนั้นเมื่อได้บุตรสมใจก็มีความยินดีมาก ได้ปลูกปราสาท ๗ ชั้นให้ลูกชายอยู่ที่ใกล้ๆ กับต้นไทรนั้นเอง เมื่อธรรมบาลอยู่ใกล้ชิดกับนกมาตั้งแต่น้อยเช่นนั้นก็เลยรู้ภาษานก แล้วเริ่มเรียนไตรเพท (ลัทธิไสยศาสตร์ดั้งเดิมของพราหมณ์) จนจบเมื่ออายุได้เพียง ๗ ขวบเท่านั้นเอง มีความรู้ความสามารถจนถึงเป็นอาจารย์บอกมงคลฤกษ์ยามแก่ชนทั้งหลายในชมพูทวีปได้

นกอินทรีผัวเมียเจรจากันเรื่องปัญหาของท้าวกบิลพรหม

ในครั้งนั้นชนทั้งหลายเคารพนับถือท้าวมหาพรหมและกบิลพรหม ซึ่งเป็นผู้แสดงมงคลแก่มนุษย์ก่อนแล้ว เมื่อกบิลพรหมทราบว่าธรรมบาลมีปัญญาได้เป็นอาจารย์บอกมงคลแก่มนุษย์ ก็ใคร่จะทดลองจึงลงมาถามปัญหาแก่ธรรมบาล ๓ ข้อ โดยมีข้อตกลงกันว่า ถ้าธรรมบาลแก้ได้ กบิลพรหมจะตัดศีรษะตนเองเป็นเครื่องบูชา ถ้าธรรมบาลแก้ไม่ได้กบิลพรหมก็จะตัดศีรษะธรรมบาลเสีย ธรรมบาลขอผลัดคิด ๗ วัน ให้กบิลพรหมกลับไปยังพรหมโลกก่อน ธรรมบาลนั่งคิดนอนคิดอยู่ ๖ วันแล้วยังคิดไม่ออก นึกว่าคราวนี้คงตายแน่แต่จะรอให้กบิลพรหมมาตัดหัวเห็นจะไม่งาม จำจะหนีไปซ่อนกายให้พ้นตาจะดีกว่า คิดแล้วจึงหลบหนีลงจากปราสาท ไปนอนอยู่ใต้ต้นตาลคู่ ซึ่งมีนกอินทรีสองผัวเมียทำรังอยู่บนต้นตาลนั้น ขณะที่ธรรมบาลนอนเอามือก่ายหน้าผากคิดอะไรต่ออะไรอยู่นั้นเอง ก็ได้ยินนางนกอินทรีเมียถามนกอินทรีผัวว่า พรุ่งนี้จะไปหาอาหารที่ไหน นกอินทรีผัว

ท้าวกบิลพรหมเรียกธิดาทั้ง ๗ เข้ามาสั่งความ

ขบวนแห่ศีรษะท้าวกบิลพรหมรอบเขาพระสุเมรุ

ตอบว่า อย่าวิตกไปเลย พรุ่งนี้ก็จะครบ ๗ วัน ที่ท้าวกบิลพรหมถามปัญหาธรรมบาลแล้ว ธรรมบาลแก้ปัญหาไม่ได้ก็จะต้องถูกตัดศรีษะ เราก็จะได้กินเนื้อมนุษย์ นางนกก็ถามสืบไปว่า เธอรู้ปัญหานั้นหรือไม่ นกอินทรีผัวก็ตอบว่ารู้ซี แล้วก็ขยายปัญหาและวิธี แก้ให้ฟังโดยตลอด ธรรมบาลได้ฟังก็จดจำไว้ด้วยความยินดี

ครั้งถึงวันคำรบ ๗ กบิลพรหมก็มาฟังแก้ปัญหาตามนัด ธรรมบาลก็แก้ปัญหาตามที่ได้ฟังมาจากนกอินทรีให้ฟัง กบิลพรหมก็ยอมรับว่าถูกต้องและได้ตรัสเรียกธิดาทั้ง ๗ อันเป็นบริจาริกาของพระอินทร์ คือ นางทุงษ, นางรากษส, นางโคราค, นางกริณี, นางมณฑา, นางกิมิทา และ นางมโหทร ซึ่งนางทั้ง ๗ นางนี้ได้รับการสมมุติว่าเป็นองค์มหาสงกรานต์เมื่อธิดาทั้ง ๗ มาพร้อมหน้ากันแล้ว กบิลพรหมก็บอกว่าศีรษะของพ่อที่จะตัดบูชาธรรมบาลนี้ถ้าจะตั้งวางไว้บนพื้นแผ่นดินก็จะเป็นไฟไหม้ไปทั่วโลก ถ้าจะทิ้งขึ้นไปบนอากาศฝนก็จะแล้ง ถ้าจะทิ้งลงในมหาสมุทรน้ำก็จะแห้ง ด้วยเหตุนี้เจ้าทั้ง ๗ จงเอาพานมารับศีรษะของพ่อไว้เถิด นางทุงษซึ่งเป็นธิดาคนโตก็เอาพานเข้าไปรับศีรษะบิดาไว้ แล้วแห่ประทักษินเวียนรอบเขาพระสุเมรุ ดังที่เห็นภาพตามปฏิทินแบบเก่านั้น

ตามที่เล่ามาข้างต้นนั้นเป็นนิทานมหาสงกรานต์ของมอญที่ต้องเล่ายืดยาวก็เพราะเรื่องข้าวแช่ของชาวรามัญเกี่ยวข้องกับตำนานนี้ ซึ่งผู้อ่านก็คงจะมองเห็นเค้าแล้วว่า การที่ท่านเศรษฐีหุงข้าวบูชาพระไทรนั้นแหละเป็นต้นเรื่องของข้าวแช่ที่ชาวรามัญถือเป็นแบบอย่างทำกันอยู่ในเวลานี้ จริงอยู่การที่ชาวรามัญในสมัยนี้ไม่ได้หวังที่จะขอลูกแก่เทวดา แต่ทุกคนก็หวังผลบุญไปต่างๆ นานา ตามจิตปรารถนาการทำข้าวแช่ถวายพระจึงเป็นเรื่องทำบุญอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่ถือเป็นของวิเศษกว่าอาหารอย่างอื่น เป็นข้าวสิริมงคลเป็นของถวายเทวดาด้วย คือนอกจากจะเอาไปถวายพระแล้วเขายังต้องตั้งศาลเพียงตาไว้บ้านเอาข้าวแช่ตั้งขึ้นบนศาลเป็นการสังเวยเทวดาเหมือนอย่างเศรษฐีหุงข้าวบูชารุกขเทวดา ดังได้เล่ามาแล้วข้างต้นนั้น อีกด้วยทั้งสามวัน และถือเป็นธรรมเนียมที่จะต้องนำข้าวแช่ไปให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคารพนับถือ เป็นการนำสิริมงคลไปให้ด้วยในตัว

ประเพณีหุงข้าวสงกรานต์ของชาวรามัญทางปากลัดหรือพระประแดงค่อนข้างจะมีพิธีรีตองตามแบบโบราณมากกว่าที่อื่น คือก่อนวันสงกรานต์เขาจะเตรียมปลูกศาลเพียงตา ซึ่งเรียกกันว่า “ฮ็อย-ซัง-กราน” หรือบ้านสงกรานต์ ถ้าบ้านใดปลูกบ้านสงกรานต์ก็แสดงว่าจะทำพิธีหุงข้าวสงกรานต์ ดังได้เล่ามาแล้วข้างต้น ตามปกติเขาจะเชิญพวกสาว ๆ ในหมู่บ้านหรือกวานมาช่วยกันหุงหาอาหารและหลังจากที่เจ้าของบ้านนำอาหารไปวางบวงสรวงบนบ้านสงกรานต์แล้วบรรดาสาว ๆ เหล่านี้ก็จะนำข้าวสงกรานต์ไปถวายพระที่วัด โดยจัดไปวันละคู่ ถือขันข้าวคนหนึ่งถือถาดกับข้าวคนหนึ่ง

เพื่อนชาวรามัญที่ปทุมธานี เล่าว่าการนำข้าวสงกรานต์ไปถวายพระต้องจัดขบวนแห่อย่างใหญ่โต ข้าวแช่นั้นบรรจุในหม้อดินใหม่ ส่วนมากใช้หญิงสาวนำไป ซึ่งทำให้น่าดูขึ้นอีกมาก แต่ธรรมเนียมรามัญนั้นเขาถือ ไม่ยอมให้สตรีเข้าไปปะปนยุ่มย่ามในวัด ยิ่งในโบสถ์ด้วยแล้วพวกสตรีเข้าไปไม่ได้เลยทีเดียว ฉะนั้นเมื่อขบวนแห่ข้าวแช่ไปถึงหน้าวัดจึงต้องมีพวกผู้ชายหรือลูกศิษย์วัดรับข้าวแช่ไปถวายพระอีกทอดหนึ่ง ประเพณีทางปากลัดจะหุงข้าวสงกรานต์ ๓ วัน คือวันที่ ๑๓, ๑๔ และ 15 เมษายน

ที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นเรื่องของสงกรานต์วันต้น สำหรับวันกลาง ที่เราเรียกกันว่า วันเนา นั้นทางรามัญเรียกกันว่า วันกระหนาบ คือจะเป็นปีเก่าก็ไม่ใช่ จะเป็นปีใหม่ก็ไม่เชิง เป็นวันเนา วันกระหนาบคืออยู่ระหว่างกลาง เป็นเขตกลางที่ปีใหม่กับปีเก่าจะพบกัน ในวันเนานี้ชาวรามัญเขามีพิธีที่จะทำหลายอย่าง เช่น วันเนาตรงกับวันอาทิตย์ คนที่เกิดวันอาทิตย์จะต้องถมถนนทำทาง มีการแห่ดินไปถมถนนในวันนั้นด้วย คือหมายความว่าใครเกิดตรงกับวันเนาของปีใดก็ต้องถมถนนในปีนั้นนอกจากนี้ก็มีการแห่ไม้ไปค้ำโพธิ์หรือกิ่งโพธิ์

การที่ชาวรามัญมีการถมถนนนั้น คิดๆ ดูก็เป็นการทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เรียกตามภาษาสมัยใหม่นี้ก็ว่า เป็นการพัฒนาการท้องถิ่นนั่นเอง ซึ่งของไทยเราก็มีการขนทรายเข้าวัดก่อพระเจดีย์ทราย การก่อพระเจดีย์ทรายนั้นก็เท่ากับช่วยกันทำให้วัดสะอาดนั่นเอง เพราะเวลาก่อพระทรายจะต้องช่วยกันถอนหญ้าเสียก่อน และทรายที่ขนมาก็อาจจะเป็นประโยชน์ในการก่อสร้างหรือถมที่ได้ แต่คนโบราณใจสูงกว่านี้ คือคิดไปอีกแง่หนึ่งว่าเราเดินเข้าวัด ดินในวัดก็ติดเท้าเราออกมาเท่ากับว่าขนดินออก

ข้าวัดโดยไม่รู้ตัว นะนั่นเมื่อถึงบ้านใหม่ก็ควรจะช่วยกันขนทรายเข้าไปถมวัดกันเสียคราวหนึ่ง เรื่องนี้ชาวรามัญเขาก็ถือเช่นเดียวกันกับคนไทยคนเก่า ๆ ที่เคร่งหน่อยเวลาจะเข้าวัดเขาจะต้องหยิบดินนอกวัดเข้าไปทิ้งในวัดก้อนหนึ่งหรือหยิบมือหนึ่งเสมอไปทุกครั้ง และเวลาออกนอกวัดเขาก็จะถอนหญ้าในวัดติดมือมาทิ้งข้างนอกวัด อย่างน้อยก็ต้นหนึ่งเสมอไปทุกครั้ง เท่ากับว่าเป็นการช่วยทำความสะอาดวัดไปด้วยในตัว

นอกจากการถมถนนค้ำโพธิ์แล้ว ก็มีการปล่อยนกปล่อยปลาอีก ประเพณีนี้ได้ปฏิบัติกันมาแต่โบราณหลายชาติหลายภาษาและมีความเชื่อต่าง ๆ กันไป อานิสงส์ของการปล่อยปลาเท่าที่รู้กันแพร่หลายมีอยู่เรื่องหนึ่งคือเรื่องของสามเณรซึ่งเป็นศิษย์ของพระสารีบุตร ตามเรื่องว่าชาตาสามเณรขาดจะต้องมรณภาพภายในเจ็ดวัน พระสารีบุตรจึงให้สามเณรไปร่ำลาญาติโยมเสียให้ทั่วก่อนตาย สามเณรก็ออกเดินทางไป ในระหว่างทางนั้นสามเณรไปพบปลาตกคลักอยู่ในบ่อน้ำแห้งเข้าแห่งหนึ่ง สามเณรมีความสงสาร จึงจับปลาเหล่านั้นไปปล่อยในแม่น้ำแล้วก็เดินทางต่อไป เมื่อร่ำลาญาติโยมหมดแล้วก็กลับไปหาพระสารีบุตร

ครั้นครบกำหนดเจ็ดวันแล้ว สามเณรก็ยังเป็นปกติเฉยอยู่ พระสารีบุตรสงสัยจึงถามว่าระหว่างเจ็ดวันนั้นไปทำอะไรมาบ้าง สามเณรก็เล่าเรื่องช่วยชีวิตปลาในบ่อน้ำแห้งให้ฟัง พระสารีบุตรจึงชี้แจงให้สามเณรฟังว่า ที่รอดพ้นความตายมาได้นั้นไม่ใช่อื่นไกล เป็นเพราะผลบุญที่ปล่อยปลาให้พ้นจากความตายนั่นเอง และจากเรื่องนี้เองที่ว่าเป็นต้นตำนานที่เกิดมีประเพณีปล่อยปลาขึ้น ทางประเพณีรามัญก็ดูว่าจะอ้างเรื่องนี้อยู่เหมือนกันซึ่งผิดกับคำอธิบายของพม่า ซึ่งได้เล่ามาแล้วข้างต้น การปล่อยนกปล่อยปลาที่ทำกันเป็นประเพณีมีขบวนแห่ใหญ่โตก็คือการแห่ปลาของรามัญพระประแดง ซึ่งต้องใช้หญิงสาวเป็นจำนวนมาก ฉะนั้นก่อนวันงานเขาจึงต้องให้ผู้หญิงคนใดคนหนึ่งไปเป็นคนเชิญสาว ซึ่งเรียกกันว่า **"เพจกาลุต"** ผู้เป็นเชิญจะต้องจดหมายและพลูจีบไปให้พอกับจำนวนหญิงสาวที่ต้องการ และนำไปให้สาวที่เป็นหัวหน้าอยู่ในกวานหรือหมู่บ้านนั้น หัวหน้าสาวก็จะเอาไปให้สาว ๆ ในกวานของตนอีกต่อหนึ่ง สาวคนใดยอมรับหมากพลูจีบไว้ก็แสดงว่าตกลง แต่แรกเริ่มเดิมทีนั้น พวกชาวบ้านหรือกวานต่างก็จัดงานกันเอง และจะแห่ปลาปล่อยนกกันกี่ครั้งกี่หนก็ได้ในระหว่างสงกรานต์นั้น ชาวพระประแดงเพิ่งจะมารวมกันทำเป็นงานเดียวเมื่อภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี่เอง

การปล่อยนกปล่อยปลาก็คือวิธีการสะเดาะเคราะห์อย่างหนึ่งนั่นเอง และในระหว่างสงกรานต์ดูจะนิยมทำพิธีสะเดาะเคราะห์กันมาก เช่น ที่พระประแดงมีประเพณีแห่ **"นู่"** ซึ่งแปลว่าธง ลักษณะก็คล้ายธงตะขาบ มีขนาดกว้างตั้งแต่ ๑-๒ เมตร และยาวตั้งแต่ ๑๐-๑๕ เมตร ทำด้วยผ้าแดง นี่เป็นธงขนาดใหญ่ถ้าเป็นขนาดเล็กก็ทำเป็นรูปชายธงอย่างที่ใช้ปักพระทราย ธงชนิดนี้มักจะนำไปปักบูชาพระพุทธรูปตามวัดบ้าง ไปปักไว้ที่บรรจุอัฐิบรรพบุรุษเป็นการสักการบูชาบ้าง

การแห่ธงนี้เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ ทำให้เกิดสิริมงคลเป็นการบูชาพระรัตนตรัย ที่ว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์ ก็เพราะเชื่อกันว่าคนที่เกิดตรงกับวันเนา ซึ่งเป็นวันว่างระหว่างปีเก่ากันปีใหม่ อาจจะประสบเคราะห์กรรมได้โดยไม่คาดฝัน เพราะอยู่ในระหว่างหรือที่ภาษารามัญเรียกว่า **"กร๊าบนาม"** ด้วยเหตุนี้คนที่มีวันเกิดตรงกับวันเนาก็ต้องนำธงสะเดาะเคราะห์ไปแขวนเสาหงส์ละแวกบ้านตน การแห่ธงนี้มักแห่ภายหลังวันสงกรานต์

บรรณานุกรม: ส. พลายน้อย. (๒๕๔๔). เล่าเรื่องพม่ารามัญ. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.

ကြက်ဝင်မန်
အံင်မာန် ရုးဇြာ

ကံ်ဃမ်ဃသာဝဒါနမဉ္ဇ

ဝေါမာန ကဲးဒ်ကဲ

မ္ရီရအ်------ကဒ္ဒေါဝံသ ကောဒေံတံ

စိုပ်ကျင်မွဲဝါပျန်ရ ပိုတံဂါကွာ်ကျင်ဒွံင် မွဲလဂါတဲ့မွဲလဂါပျန် လွုပ်စိုပ်ကျင် မရနုက်ကိုဒွါအလန် ဒွါလဂါရ၊ ညံင်ရ လဂါလိခိပို ပြုင်လှဲအာ မွဲတဲ့မွဲကိုဂ် အကာဲအရာဝင်ချင်မန် သုဝဏ္ဏာဘုမ်လေဝ် ပြုင်လှဲအာ မွဲခေတ်တဲ့မွဲခေတ် မွဲဗိုတဲ့မွဲဗို ပျန်ကိုရ သွိင်ပိုင်ချင်တံလေဝ်မွဲတဲ့မွဲဆက်ကျင်ဒွံင် စိုပ်ကျင် မရနုက်ကို ပိစှော်ထပ်ရ၊

အလန်တဲ့ကျင်တေံ သွိင်ဇမ္ဗုဥတ္တရရာဇာ ကလိ လောန်စအာ ပွဲ AD 549 တဲ့ဂ် မွဲဒမြိပ်ဝေ် သွိင်ဒေဝရာဇာ ကျော်ဂွကျာ်ဝိမလဒေဗီ ဆက်တိုန်နန်ပွဲသွံဂ်ပျန်ရ၊ သွိင်ဝွံ သိနဂဂ််လေဝ် ဂွံယူ။သွိင်ကျော်ဂွကျာ်ကလိဂွံလဝ်ကောန်တြုံစါ မွံ်ယူ၊ သမလကုမ္မာ ကျော်ဝိမလကုမ္မာ၊ ကောန်သွိင်ဝွံ စိုန်ဒ်ကောန် သွိင်ကိုလေဝ် ဟွံဂွံမံင်ပွဲချင်နန်တဲ့ ဒးမံင်ဒွံင်ပွဲကြုပ်ဒွော် ဇရေင် လဇုရသိ မွံ်ယူ၊ ရသိလောမရ၊ ဟိုတ်ပရူပရာတံဂ့် ဂွကျာ် ဝိမလဒေဗီဝွံ ယဝ်အခိုက်အကာဲရံင်ကေတ်ပွဲဝင်မွး ဒ့ဉ်ညးမကျင် နူကြုပ်ဒွော် ဟွံကွိုဟ်ခွင်ပရေင်ပွဲချင်ကွေံကွေံကို သိုကိုပရေင် ဂစိုတ်ဂယိုင် ညးတာလျိုင်ကမ္ဘောန်သွိင်တံန်ဂ့်ကိုတဲ့ ညးဂမ္ဘိုင် စောဲဒုဟ်နာနာသာ် သွိင်လေဝ်ဟွံဒးဂွပ်စိုတ် ကိုဂွကျာ်ကွေံကွေံရ၊ ဟိုတ်နူသွိင်ဟွံသွကာကိုဂွကျာ် ဟွံသွကာကိုကောန်သွိင် ဓါဂ့်တဲ့ ဂွကျာ်ကွိုဒ်ဒ့ယဲစိတ္တဇ ဒးစုတိအာဂ့်ဂွံတီကေတ်မာန်ရ၊ အတိုင် ဝင်ချင်သုဝဏ္ဏာဘုမ် ထမံက်ထွးလဝ်မွး ဂွကျာ်ဝိမလဒေဗီဝွံ ဟိုတ် ကျင်နူကိုဘဝန်ာ် စိုတ်ဓာတ်ကြဲမွိုဟ်တဲ့ သွိင်ဟွံဒးဂွပ်စိုတ်ရ၊ ကောန်သွိင်စါဂ့်လေဝ် ဟိုတ်ဆက်ကျင်နူမဇနာ်နူမိဇကုတဲ့ ဒ့ဟိုတ်သွိင်ဟွံကိုမံင်ပွဲချင် ဒးမံင်ပွဲကြုပ် လဇုရသိတေံရဆုံဆုံတေံဂ့် သွိင်မိက်ဂွံစိုဒ္ဌာပရေင်ပိုင်ချင်နန်အနာဂတ်တေံရ၊ကောန်သွိင်စါဝွံ ဟိုတ်နူအခေါင်မံင်ပွဲချင်ဟွံမွဲတဲ့ ဒွော်တိုန်ဒ့အဝဲဗ့ာဲဂ့် လဇု ရသိလောမ ပ္ဍုင်ထွးကိုဥ်ဝ်တရ ကိုအာဒက်ပတန်ချင်တွိ မွံ်ယူ၊ချင်ဟံသာဝတီ မြဟ်တမ္ဍင်ဒွံင်ပွဲဝင်မန်တံဂ့်ရ၊ သွံာ်ဒက်ပတန်ဂ့် သာသနာ ၁၁၁၆(AD 573) ဂိတုမာ်မွဲစွေက် တွဲစန်မဒ့်ရ၊

ပွဲအခိုင်ဂ့် ချင်မန်တြေံဗွံဂ်ဒီဟီန နွံဒွံင်သွဝ်တဲ ဖူနာန် တံဂ့် ဒ့ပဋိပက္ခ ဒ့ပွာန်ကို ချေင်လာ တံတဲ့ ဖူနာန်ကျအာ ချေင်လာ ဗက်ဂ် မန်တံဂံအခေါင်ခိဟ်တိန် ချင်မန်တြေံတြေံဂမိုင်လေဝ် ထပဂုလဟုတုန ပဇကောညသာညးသ္ကတု ခုတလဝယွု ဒ္ဌရဝတရ နူကိုဃယံဂ်ဘာသာဟိန္ဒူ ဧလိုဖွိုဂ်လဝ်တံဂ့် ဗုဒ္ဓဘာသာ ကလေင်မံဂ်ဂိုမြဟ်တိုန်မွဲဝါပျန်ရ၊ လဂ်ထဂ်ဝွံဒ့်လဂ်ထဂ် တွေင်တွဟ် မန်တံပ္ဂန်ချင်ဟံသာဝတီတွိလေဝ်မာန် ကလေင် ကေတ်ချင်ဇကုတြေံလေဝ်မာန်ပွဲခေတ်ဝွံ မန်ပိုတံတ်တက် ကွေံကွေံရ၊ သွိင်ဝွံလေဝ်ဒ့်ဒကာသံဂါယနကိုရ၊ နူကိုသံဂါယနသွတ် ဒစိတ်ဝါတဲ့ဂ့် ပေင်ကျင်ကျမ်သွံာ်ပျန်တဲ့ သွိင်သွသ္ကိုပ်သ္ကကိုမှာထေရ် ပြာဏဒသီ တဲ့ ပွဲသာသနာ ၁၁၃၆ သွံာ်ဂ့် ဂွံပတန်ဏာ ဒဿမသံဂါယန သွတ်မရနုက်ကိုစ့်ဝါမဒ့်ကိုရ၊ သွိင်ဝွံ ပွဲသာသနာ ၁၀၉၃ A D 549 ဂွံအာယုက် ၃၂ ဒ့်သွိင် ပိုင်ချင်ပွိုင် ၅၇ သွံာ် တဲ့ ပွဲသာသနာ ၁၁၅၀ AD 606 စိုပ်အာယုက် ၈၉ ဂ့်စအာ သွဝ်ရ။

နူဂ့်မွဲအဆက်ဓဝ် သွိင်ကေသရရာဇာကျော်ဂွကျာ် ဓမ္မပါလဒေဗီထပ်ပိုင်ပြီအာပ္ဒန်ရ၊ လဂ်ထဂ်သွိင်ဝွံ ဒြဟတ်မ္ဟာန်မန် ခိုင်ကွိုဂ်တဲ့ ချင်မန်ဂမ္ဘိုင်ညီသာတိုန် ညးသ္ကအ်အိုတ်ရ၊ သွိင်ဝွံကဒ္ဍွံလဝ် သရဲပ္ဟာန်စိစောန်စါတ္ဒ ဇယဝက္ကမွဲ ဇယဒေဝမွဲ သိုကိုကလိဂွံလဝ်တ္ဒုပညာစိစောန်ဗွဲမဂ္ဂါင် မပ္တံကိုလွအပုဏ္ဏာက လွအရာဇုန်တဲစုန်တံကိုရ၊ သွိင်ဝွံကဒ္ဍွံလဝ်ကပေါတ်တွေင်တွဟ် ဖံဂ်ထစိုပ်မွဲရ၊ ဖံဝွံ ကျော်ာန်လဝ်ကိုဆုချောင်ကွို ကြောပ်လဝ်ကို စွာံဂ်ထစိုပ် ဂြတံင်လဝ်ကိုစွာံဇာဒိသိုင် ကျော်ာန်လဝ်လေံတက် ကိုဇုတ်ဇာဒိသိုင် ဖံဝွံ အတိုင်ဝင်ဟိုလဝ်မွး နွံကိုဂ္ဂဓိဗာလဗွဲမ လောန် တက်ဖံမွး သွဒးကျရောင်ဂ့် သွိင်ပတော်ကေတ်လဝ်ရ၊ သွိင်ဝွံ ဆိုက်ဗဒက်ပွဲအရာလွိလွတ်သ္ကံပဝါ တီပရေင်ပ္ဟာန်တဲ့ မင်မွဲချင် ခိုင်ကွိုဂ် ချင်မန်ဂမ္ဘိုင်ဒြဟတ်ဒွော် ညီသာသွဟ်သွန်တ အိုတ်ရ၊ ဝင်ဖံသွိင်ဝွံ ဂကူကရေင်ဂမ္ဘိုင် တံင်ဓဇက်နင်တဲ့ သုင်စောဲဒွံင်ဒိုလွုပ်ရ၊လွုပ်လေဝ် ရုပ်ဖံ ရုပ်ဌထစိုပ်တံ ဂွံဆိုညာတ်ကေတ် ပွဲတဆိပ်ဂကူကရေင်တံကိုရ၊ ပွဲလဂ်ထဂ် သွိင်ဝွံ ညံင်ရပ္ဒတ်တူဂိုလုပ်ပွဲဂိတု သိုကိုအကာဲအရာ ဗိုယက် ကွိုဒ်ဒ့ကိုရ၊ ပွဲလဂ်ထဂ်ဝွံ ခမိကြုဂ်မွံ်ယူ၊ ဟူအောင်သာန် ချူ ပတိုန်စွတ်သမ္ဘိ ဝင်ချင်မန်ဒွါရဝတိကိုရ၊ ပွဲလဂ်ထဂ်ဏာ်ပျန် နူကို တတိယပရိဗ္ဗောဒ ၉ဖဝ သွံာ်ဂ့် လကျာ်ဗွာညံင်အူ ကုတ်ထောံတဲ့ ဗမာတံ သုင်စောဲဒွံင်နဒ့်သက္ကရာဇ်ချင်လွုပ်ရ၊ မန်ပိုတံဂ့် သုင်စောဲအာသက္ကရာဇ်သာသနာရောင်။ သွိင်ဝွံဂွံအာယုက် ၂၅ ဒ့်သွိင် ပကင်ရင်ချင် ၃၅ သွံာ်တဲ့ ပွဲသာသွာ ၁၁၈၃ AD 641 ခါမဂွံအာယုက် ၆၀ သွံာ်ဂ့်စုတိစသွဝ်ရ၊

ပွဲသွံာ်ဂ့်ပျန် သွိင်မုနိရာဇာကျော်ဂွကျာ်ဒေဝဓိတာဒေဗီ ထပ်ပိုင်ပြီအာပ္ဒန်ရ၊ လဂ်ထဂ်သွိင်ဝွံ ပရေင်တွေင်တွဟ် ထမံက်ထွးလဝ်ပွဲဝင်သုဝဏ္ဏာဘုမ်ဟွံမွဲကွေံကွေံရ၊ သွိင်ဝွံဂွံအာယုက် ၂၉ သွံာ်ဒ့်သွိင် ပိုင်ချင် ၁၆ သွံာ်ပွဲသာသွာ ၁၂၀၁ AD 657 စိုပ်အာယုက် ၄၅ ဂ့်စုတိစအာပ္ဒန်ရ။

မွဒမြပဓဝသွငသကကရာဇာကျောဂွကျာပဘာဝတာ ဒေဝ ဆက်ပကင်ရင်အာပ္ပန်ရ သွိင်ဝွံလေဝ်တွေင်တွဟ်ဟွံမွဲတဲ့ ခါမဂွံ အာယုက် ဖဒ ဒ်သွိင် ပိုင်ချင် ၂၉သွံ် ပွဲသာသွာ ၁၂၃၀ AD 686 စိုပ်အာယုက် ၉၀သွံ်ဂ့် စုတိအာရ။

နွဂ့်သွိင်ကုသရရာဇာကျောံဂွကျာ်ဂန္ဓဒေဝီ ဆက်တိုန်နန် ပွဲသွံ်ဂ့်ပ္ပန်ရ၊ လက်ထက်သွိင်ဝွံ သွက်ဂွံပ္တိုန် သံဂါယနသွတ် သွံပေင်ကွင်တဲ့ သွိင်သွသ္ကါပ်သ္ကကို သီလဗုဒ္ဓိမဟာထေရ် သိုကိုဂမီသင်မန်အလုံအာဏာစက် သုဝဏ္ဏဘုမ်တဲ့ ပ္တိုန်ဏာ သံဂါယနသွတ် မရနုက်ကို စ့်မွဲဝါရ၊ သွိင်ဝွံဂွံအာယုက် ၂၁ သွံ်ဒ့်သွိင် ပိုင်နန် ၃၇ သွံ်တဲ့ ပွဲသာသွာ ၁၂၆၇ AD 723 စိုပ်အာယုက် ၅၈ ဂ့်စအာသွဝ်ရ။

နွဂ့်သွိင်နရာဓိတရာဇာကျောံဂွကျာ်ကေသာနီဒေဝီ ထပ်ပကင်ရင်အာချင်တဲ့ အာယုက် ၅၁ ဒ့်သွိင် ပိုင်ချင် ၂၁ သွံ်တဲ့ ပွဲသာသွာ ၁၂၈၈ AD 744 ဂ့်ပ္အပ်နန်ကုကောန်ဇွော် ဥပရာဇာတဲ့ တိတ်သွခမီ စိုပ်အာယုက် ၉၂ ဂ့်စအာသွဝ်ရ၊

ကောန်သွိင်ဝေဠုရာဇာဂ့်စိုပ်အာယုက် ၅၁ တိုန်နန် ကျောံဂွကျာ်သီဟဒေဝီပွိင်မွဲသွံ်တဲ့ ပွဲသာသွာ ၁၂၈၉ AD 745 စိုပ်အာယုက် ၅၂ ဂ့်စအာသွဝ်ရ၊

သွိင်စိတ္တရာဇာကျောံဂွကျာ်ဥမဒ္ဒယန္တီဒေဝီ ဆက်ဒုင်အာ အဲကွဲနန်ထပ်ပ္တန်ရ ပွဲလက်ထက်ဝွံ ပွဲချင်ကြုက် တ္ဂိုရုး ယူနာန် ဂကူသေံထဲတံ တဝ်စွေဟ်ကိုတွော်ဝ် ဓ္ကရာဇ်ကြုက်ထင်တဲ့ သွဗဟ္ဂိုကိုချင်တာလီ ပ္တန်ချင်ဏင်စ ပွဲ AD751 ဂ့်ကိုရ၊ လက် ထက်ဝွံပ္တန် ပွဲချင်သီရိဝိဇယ (အေန်ဒေါနီရှာ (တကအ် သုမတြာ) တေံ ပ္တန်ကျာ်ဝရောဗုဒ္ဓောကို။ သွိင်ဝွံအာယုက် ၃၄ ဒ့်သွိင်ပိုင်ချင် ၃၅ သွံ် သာသွာ ၁၃၂၄ AD 780 ဂွံအာ ယုက် ၆၉ ဂ့်စ အာသွဝ်ရ။

နွဂ့်သွိင်ဗန္ဓရာဇာကျောံဂွကျာ်ဗန္ဓုဝတီဒေဝီ ဆက်မင်မွဲ အာချင်နန်ပ္တန် ပွဲလက်ထက်သွိင်ဝွံ စိုပ်ကွင်အခိင်ပ္တိုန် သံဂါ ယနပ္တန်တဲ့ သွိင်သွသ္ကါပ်သ္ကကို မဟာကာလထေရ် ပ္တိုန်ဏာ ဒွါဒသသံဂါယနသွတ် မရနုက်ကို ၁၂ ဝါမဒ့်ကိုရ၊ ချင်သုဝဏ္ဏဘုမ်ဝွံ ဂွံပ္တန်သံဂါယနသွတ် အလန်လက္ကရအိုတ်ရ၊ သွိင်ဝွံဂွံအာယုက် ၅၉ ဒ့်သွိင်ပိုင်နန် ၂၁ သွံ် သာသွာ ၁၃၄၅ AD 801 ဂ့်သွကွံ့ ခမီတဲ့ ခါမဂွံအာယုက် ၈၀ ဂ့်စအာသွဝ်ရ။

နွဂ့်သွိင်ဒီဃရာဇာကျောံဂွကျာ်သုဝဏ္ဏဒေဝီ ဆက်ပိုင်ပြီ အာပ္ပန်ရ၊လက်ထက်သွိင်ဝွံ ပွဲချင်ပျူသီရိခေတ်တြာတေံ သွိင်ပျူ ယုင်ချိအာန် တိုန်နန်ပွဲ (AD 801-802)ဂ့် ဗလးဏာကလုတ်မွဲကွှံပ် သိုကိုဂကောံ ဂိတစိုပ်အာချင်ကြုက် ဏင်စတေံ ပွဲဂကောံဂိတဂ့် ဂကူမန်လေဝ်ပါ ကွိင်ကွိုက်မန်လေဝ်ပါလုပ်ကိုဂ့် ဝင်သုဝဏ္ဏဘုမ် သွးလဝ်ရ၊ ပွဲ AD 830 -832 ဂ့်ပျူကို ဏင်စ ကွှိဒ့်ပ္ပာန် ဏင်စ သီကေတ်ချင်ပျူ နွဂ့်ဏင်စတံ ထပ်ဗ္ဂိုက်ချင်မန်ပ္တန်ရ သွိင်မန် ဒဃရာဇာဝွ ဟုတန္ဓုကပေကု ကာယဗာလ ညာဏဗာလ ကွတ်ဇိုင်ကွတ်တဲတဲ့ စိုန်ရချင်သခို လိုလာ်အာညညကိုလေဝ် ဗွဲလွေင်ဉ် ချင်မန်ပံင်ကောံကွင် ညးသွံ်တဲ့ တဝ်စွေဟ်ပ္တိုက်သရိုဟ် ထောံပ္မာန်ဏင်စတံမာန်ရ၊

အခိင်ဏင်စကွင်ပ္တိုက်ဂ့်ခွံရပ်နင်ဗွာတံ ကိုသွကောန်ကင် ကိုသွဒပ်အာဂတကိုရ အခါဏင်စတံကွေင်စဂ့် သိုကိုဏင်စတံ ရပ်ဏာဂကူမန်ပိလွိုကူပျူ ပိလွိုကိုရ၊ ဗွာသွကောန်ကင်ဏင်စတံဂ့် ဖျံအာဒ္ဓာဝဲါပွဲတိချ်မန်လေဝ်နွံကိုရ၊ ပေါ်ပ္တိုက်ဏင်စတဲ့အာဗက်ဂ့် ဂကူပျူတံ တိုန်အာ ကွောတ်စီစ္ဓရာဝတီတွဲပ္တန်ချင် ဟာန်လေန် ရ၊ အခိင်မန် သုဝဏ္ဏဘုမ်တံဒ့်ခွံင်ပ္မာန်ကိုဏင်စတံဂ့် မန်ဗွံက်ဒိုဟီန ချင်ဒွါရဝတီတံလေဝ်ဒးဝေင်ခွံင်ပ္မာန်ကိုကြောံ ခမေန်တံကိုရ၊ သွိင်ဒီဃရာဇာဝွံချိုက်ပေင်ကိုလညာတ်ညာဏ်ပညာတဲ့ သွက် ချင်ဂွံခိုင်ဗိုန်အာချ်ဇမွိင်မာန်ညိုးတဲ့ ပြုင်ဆဲဒ္ဓာဲချင် ထပ်ဗဒ့်ချင် ဒ္ဓာဲသုဝဏ္ဏဘုမ်တြေံ ထပ်ဗဒ့်ရာဇာဌာနီတွို မွဲဝါပ္မန်ရ၊ သ္ဃံန္ဓ အခိင်ဂ့်တဲ့ ချင်မန်ဒုတိယသုဝဏ္ဏဘုမ် သွိတ်ဇြအာရ၊ ပွဲဝင်ချင် သုဝဏ္ဏဘုမ် ထမံက်ထွးလဝ်မွး သ္ဃံန္ဓအခိင်ဂ့်တဲ့ အွာဝင်ဂမ္ဘိင် ကော်ဂးတတိယသုဝဏ္ဏဘုမ်ရ။

စ္ဂိဗ့်အာဝင်တတိယသုဝဏ္ဏဘုမ် ပွဲကွပ်ဂတတေံစိုအ်

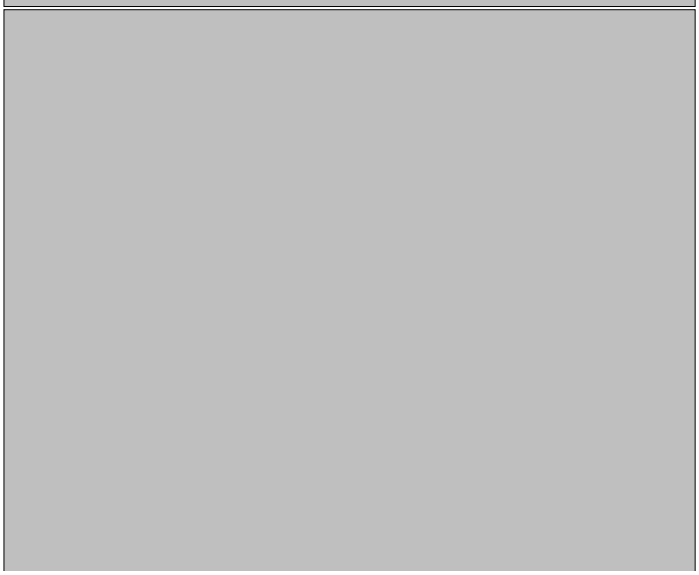

လင်းကာမန်
လံၤယံၤသာလဲၤဝိၤ ဆာန်ပိုင် ပွိုင်ဟံသာ
ဘာနပါง ปะวางฮองซา

ဝိပက်ဂကူမန်

ဝိပက်မန်ပ္ဍန် ဟီပ္ဍန်ဟွံအိုတ်
စိုတ်ဂွံကွေဟ် ချူကျော်စိုတ်တီ
မံင်ပွဲချူင်မန် ဒ်ဒဒိုက်ဂ်ိုင်လောန်
ဗွာခွဲပျဲပျံ ပရာန်သိုစုက်တက်
ခွဲဗက်ဩြန်ပ္ဍန် မွဲအဒိုတ်မသုန်တွဲ
ကိုခွဲဟွံမာန် ပြံင်ကွာန်ဂြိပ်ဒ
ဒ်တြံခွဲပျဲ ဒ်ဖြဒးတံင်ဂြဲ
မိမညာတ်ကောန် ကွောန်ရှိဟွံမာန်
ခွဲသီကွံသွဝ် ပ္ဍန်ကျိုပ်ပလိုမန်
ဝုတ်မန်ဖြခွဲ ခွဲပလေအ်သိုဂကူ

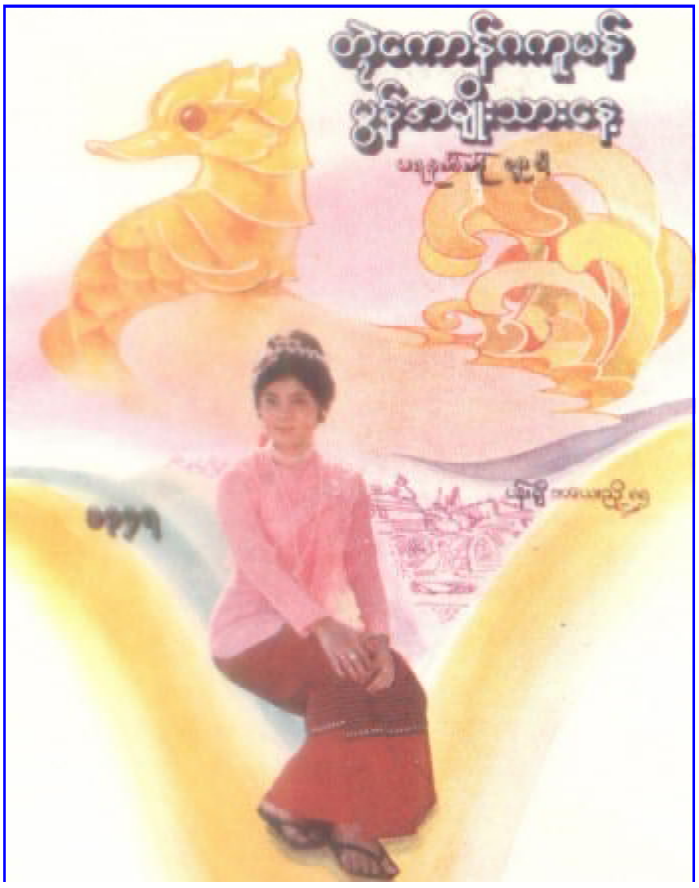

အဆကကောန အဆကစ
ဒ်ဂကူဗွာအိုတ် လွှီဒုင်ဟွံမာန်
ဂွါန်ဒိုလုပ်ဂြိုပ် မွိုဟ်ဗျုမင်ကွာန်
ဝုတ်ဗွာဝဲကြင်သေံ သေံရပ်ဂွံပ္ဍန်
စုကန်ဒဒိုက် ဒ်ဖြခွဲပလို
ဒ်တြံခွဲစုင် အောင်ပုင်အောင်ချာ်
ဆာ်ဗဒက် ဂြိုပ်ဂွိင်
အာဗွံက်ဒးဇာ ကလေင်ပလိုတ်ကျိုကိတ်
ဒဒိုက်ဂကူမန် ညးဂ်ကျင်ရံင်ရော
သေံရပ်ဂွံမန် ခွဲဟိုရပ်ဗွာ

ညးဂ်ရောသွိင်မန် ဟွံဂိစိုတ်ဟာ
ရပ်မန်ညံင်စာင် စုင်တက်ညံင်ကျိ
ဂွံပုင်မွဲဗုင် ခွဲစကာဖဲ
ရူဟ်အောန်ခွဲကို ကျိုခွဲဒးလွိ
မံင်ဖျဝ်မုက်မတ် အာကျင်ဒးဖေက်
အလုံဂကူမန် ကဟဲဗိုဏံရဟာ
မန်တြေံချိုတ် မန်တွိအိုတ်
ခွဲဝိုတ်ခွဲပလက် ခွဲကိုကွက်သိုဂကူ
တင်ဂုန်မွဲဝုတ် သုကညာ စောနိုတ်
ခွဲရပ်မံင်မန် ဟိုကွောန်ရပ်ဗွာ

ညးမန်ချူင်သေံ အောန်စိုတ်ဒုင်ဟွံမာန်
အခိင်သေံဒ်ဒဒိုက် မန်ရှိဟံင်ပြာ်
စိုပ်အခိင်တွဲဏံ ဓရှိဟ်ထောံဂုန်မန်
ဖါနူဟွဲချူင် ဂကူပ္ဍန်သျော်အောန်
ဗွာကွောန်ဖအိုတ် သေံကွောန်ဖလိုတ်
ဂကူမန်ဂွံအိုတ် ပွဲလတူဂ္ဂးတိ
အလုံမန်ဂကူပို ဟိုဒးကောံရ
ပိုဒးဒက်ရ ဗဒိုပ်ဂကူမန်
ကဟဲမံင်ဗိုဏံ တွံတွဲမန်အိုတ်
ချူင်ပလိုတ်ချူင်ပို ပိုဒးပ္ဍန်ရ ။

ศิลปวัฒนธรรม

ปริญญา กุลปราการ

สวัสดีครับท่านผู้อ่านทุกท่าน ฉบับนี้ย่างเข้าเทศกาลสงกรานต์พอดี ผมจึงขอนำเสนอเรื่องราวประเพณีสงกรานต์ ที่มีตำนานเล่าขานกันมา เป็นต้นว่า ตำนานท้าวมหาสงกรานต์ เสาหงส์ ธงตะขาบ และหลายเรื่องที่น่าสนใจ ขอเริ่มเรื่องกันเลยครับ

ตำนานสงกรานต์

ท้าวมหาสงกรานต์ เป็นเทวดาที่มีจิตใจสูง และมีความเมตตากรุณาต่อมนุษย์ เทวดาตนนี้มีธิดา ๗ นาง คือ

๑.ทุงษ เป็นเทพีประจำวันอาทิตย์ ชอบกินผลมะเดื่อ ขี่ครุฑ มือขวาถือจักร มือซ้ายถือสังข์ ทัดดอกทับทิม ชอบพลอยหรือทับทิมสีแดง (ปัทมราค)

๒. โคราค เป็นเทพีประจำวันจันทร์ ชอบกินของมัน ขี่เสือลายพาดกลอน มือขวาถือพระขรรค์ มือซ้ายถือไม้เท้า (ตะพด) ทัดดอกปีบ ประดับกายด้วยไข่มุกหรือแก้วสีหมอก

๓. รากษส เป็นเทพีประจำวันอังคาร ชอบดื่มเลือด ขี่หมู มือขวาถือตรี มือซ้ายถือธนู ทัดดอกบัวหลวง แต่งกายประดับด้วยหินลายสีสวย (โมรา)

๔. มณฑา เป็นเทพีประจำวันพุธ ชอบกินขนมนมเนย ขี่ลา มือขวาถือของแหลม มือซ้ายถือไม้เท้า (ตะพด) ทัดดอกจำปา ชอบเครื่องแก้วที่มีสีเขียวเหมือนสีไม้ไผ่ (ไพฑูรย์)

๕. กริณี เป็นเทพีประจำวันพฤหัสบดี ชอบกินถั่วงา มือขวาถือตะขอสับ มือซ้ายถือปืน ทัดดอกมณฑา ชอบเครื่องประดับสีเขียวใบไม้ (มรกต)

๖. กิมิทา เป็นเทพีประจำวันศุกร์ ชอบกล้วยน้ำว้า ขี่ควาย มือขวาถือพระขรรค์ มือซ้ายถือพิณดีด ชอบเครื่องแก้วสีเหลือง (บุษราคัม)

๗. มโหทร เป็นเทพีประจำวันเสาร์ ชอบกินเนื้อ ขี่นกยูง มือขวาถือจักร มือซ้ายถือตรี ทัดดอกสามหาว ชอบเครื่องนิลสีดำ

สำหรับปี ๒๕๕๐ นี้ นางสงกรานต์คือ นางกิมิทา

ในแต่ละปธดาของท้าวมหาสงกรานตทง ๗ จะผลัดเปลี่ยนอัญเชิญเศียรท้าวมหาสงกรานต์แห่รอบเขาพระสุเมรุที่ประทับพระอิศวร ในวันที่ ๑๓ เมษายนของทุกปีซึ่งชาวบ้านเรียก “วันสงกรานต์ลง” โดยดูว่าวันที่ ๑๓ เมษายน ตรงกับวันอะไร ธิดาประจำวันนั้นจะนำเศียรของบิดาเวียนรอบเขาพระสุเมรุหมุนเวียนกันไปดังนี้ชั่วกัปชั่วกัลป์

มูลเหตุที่ท้าวมหาสงกรานต์ต้องตัดถูกตัดเศียรนั้นสืบเนื่องมาจาก “ตำนานสงกรานต์” (รายละเอียดตำนานสงกรานต์ รวมทั้ง “ข้าวสงกรานต์” ได้กล่าวแล้วในคอลัมน์ **“นิทานมอญ”**)

ประวัติเสาหงส์

ตำนานมอญโบราณกล่าวว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วได้ ๘ พรรษา พระองค์ได้เสด็จขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และได้เสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์ในแคว้นต่าง ๆ กระทั่งวันหนึ่งเสด็จมาถึงภูเขาสุทัศนรังสิต อยู่ทางทิศเหนือของเมืองสะเทิม ทรงผินพระพักตร์ทอดพระเนตรไปที่โขดหินแก่งน้อยกลางทะเลขณะที่น้ำลดลงประมาณ ๒๓ วา เห็นหงส์ทองสองตัวเล่นน้ำอยู่ ยามเหนื่อยหงส์ตัวเมียได้อาศัยเกาะหลังหงส์ตัวผู้เหตุเพราะโขดหินกว้างเพียงพอสำหรับหงส์ตัวเดียวยืนอยู่ได้เท่านั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงมีพุทธทำนายว่า สืบต่อไปภายภาคหน้า ณ บริเวณที่หงส์ทองสองตัวเล่นน้ำและยืนอยู่นั้นจะกลายเป็นแผ่นดิน คือมหานครอันมีชื่อว่า “หงสาวดี” เป็นที่ตั้งพระสถูปเจดีย์มหาวิหารที่รุ่งเรืองด้วยอารยะธรรม พระพุทธศาสนาของพระองค์จะสถิตย์สถาพรมั่งคงอยู่สืบไปชั่วกัปชั่วกัลป์

ครั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพานล่วงแล้ว ๑,๐๐๐ ปี ณ บริเวณที่หงส์ทองสองตัวลงเล่นน้ำนั้นก็ตื้นเขินกลายเป็นแผ่นดินกว้างใหญ่เรียกว่า **“เมืองหงสาวดี”** เป็นไปตามพุทธทำนายทุกประการ “หงส์” จึงกลายเป็นสัตว์สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ของชาวมอญ หรือ รามัญประเทศ นับแต่อดีตกาล

นอกจากคนมอญมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากแล้ว ยังได้ผนวกเอาตำนานเมืองหงสาวดีเข้าไว้ด้วยกัน ได้สร้างเสาหงส์ขึ้นตามวัดมอญทั่วไป โดยจะสังเกตได้ว่าวัดมอญในพระประแดงและวัดมอญในจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ ราชบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี พระนคร

ศรอยุธยา กรุงเทพฯ ลพบุร เปนตน ลวนมเสาหงสตงเดนเปนสงา อยู่หน้าวัด สันนิษฐานได้ระดับหนึ่งว่าวัดที่มีเสาหงส์และมีโหน่ (ธงตะขาบ) แขวนอยู่นั้นเป็น **“วัดมอญ”** เหตุที่ไม่สามารถระบุว่าวัดที่มีเสาหงส์เป็นวัดมอญทุกวัดเนื่องจาก “หงส์” นั้นเป็นพาหนะของพระอินทร์และต่อมาได้กลายเป็นสัตว์ในพุทธศาสนา ประกอบกับมีวัดหลายแห่งที่อยู่ใกล้เคียงและพบเห็นเสาหงส์ในวัดมอญ เกิดความประทับใจและนำแบบอย่างไปสร้างในวัดของตนบ้าง แม้จะเป็นวัดไทยก็ตาม เช่น วัดไทยแถบอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ประวัติโหน่ (ธงตะขาบ)

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตตระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ก็ทรงรำลึกถึงพุทธมารดาผู้มีอุปการคุณเป็นที่สุด และในขณะนั้นพระมารดาได้เสด็จเสวยสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในเทวโลก พระพุทธองค์ปรารถนาที่จะโปรดพุทธมารดาด้วยพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง จึงได้เสด็จขึ้นไปจำพรรษาอยู่บนชั้นดาวดึงส์และแสดงธรรมดังกล่าวจนพุทธมารดาสำเร็จได้พระโสดาปัตติผล เมื่อการแสดงพระธรรมเทศนาครบถ้วนเป็นเวลาทั้งสิ้น ๓ เดือน ทวยเทพทั้งหลายที่ได้มีโอกาสได้ฟังธรรมในครั้งนั้นก็พากันบรรลุโสดาปัตติผลกันทั้งหมดทั้งสิ้น

เมื่อถ้วนไตรมาส ๓ เดือนพระพุทธเจ้าก็เสด็จกลับมายังมนุษย์โลกเมื่อวันแรม ๑ ค่ำ แรม ๑๑ ก่อนพุทธศักราช ๗๓ ปี ในครั้งนั้นได้มีเทพ พระอินทร์ พระพรหมได้เนรมิตให้บันไดเงิน บันไดทอง บันไดแก้ว รองรับพระพุทธเจ้า บ้างก็เชิญเครื่องสูง อันประกอบไปด้วย ฉัตร ธง เครื่องดนตรีประโคม ส่วนมวลมนุษย์ที่เลื่อมใสในพระองค์ต่างพากันยินดีปรีดา นำภัตตาหารไปใส่บาตร แต่เนื่องด้วยจำนวนคนที่ไปใส่บาตรนั้นมีมาก จึงทำเป็นข้าวต้มผัดห่อเล็ก ๆ แล้วโยนใส่บาตร กาลต่อมาจึงเกิดเป็นประเพณีใส่บาตรด้วยข้าวต้มลูกโยนตั้งแต่ครั้งกระนั้นมา

ในครั้งนั้นได้มีผู้คนพลเมืองหลายชาติต่างภาษานำธงมาประดับประดา โบกสะบัด เฉลิมฉลองการเสด็จกลับจากสรวงสวรรค์ของพระพุทธองค์ โดยชาวมอญก็ได้นำธงมาต้อนรับพระพุทธเจ้าเช่นกัน ธงที่ชาวมอญทำมานั้นเรียกว่า **“โหน่”** (ธงตะขาบ) เนื่องจากชาวมอญเป็นคนที่ช่างสังเกตุว่าตะขาบเป็นสัตว์ที่มีสนชาตญาณของการรกลูกและพวกพอง รวมทงมพษ เนตว พรอมที่จะป้องกันตัวจากศัตรูที่มารุกรานได้ทุกเมื่อ

โหน่ (ธงตะขาบ) สามารถอธิบายเป็น ๒ นัยยะ คือ

๑. ทางโลก ตะขาบลำตัวยาว เท้ามาก มีเขี้ยวเล็บพิษต่อสู้ศัตรูที่รุกราน แม้จะมีขนาดใหญ่กว่าตน สามารถรักษาตัวเองได้ เปรียบดังคนมอญที่มิเคยหวาดหวั่นต่อข้าศึกศัตรู ตะขาบมีลูกเป็นจำนวนมากครั้งละ ๓๐–๔๐ ตัว แม่ตะขาบจะคอยดูแลปกป้องลูกของตนมิให้ได้รับอันตราย โดยแม่ตะขาบจะโอบล้อมลูกของตนไว้จึงเปรียบเสมือนคนมอญที่รักพวกพ้อง ไม่รังแกใคร แต่พร้อมที่จะสู้เมื่อมีภัยมาแผ้วพาน

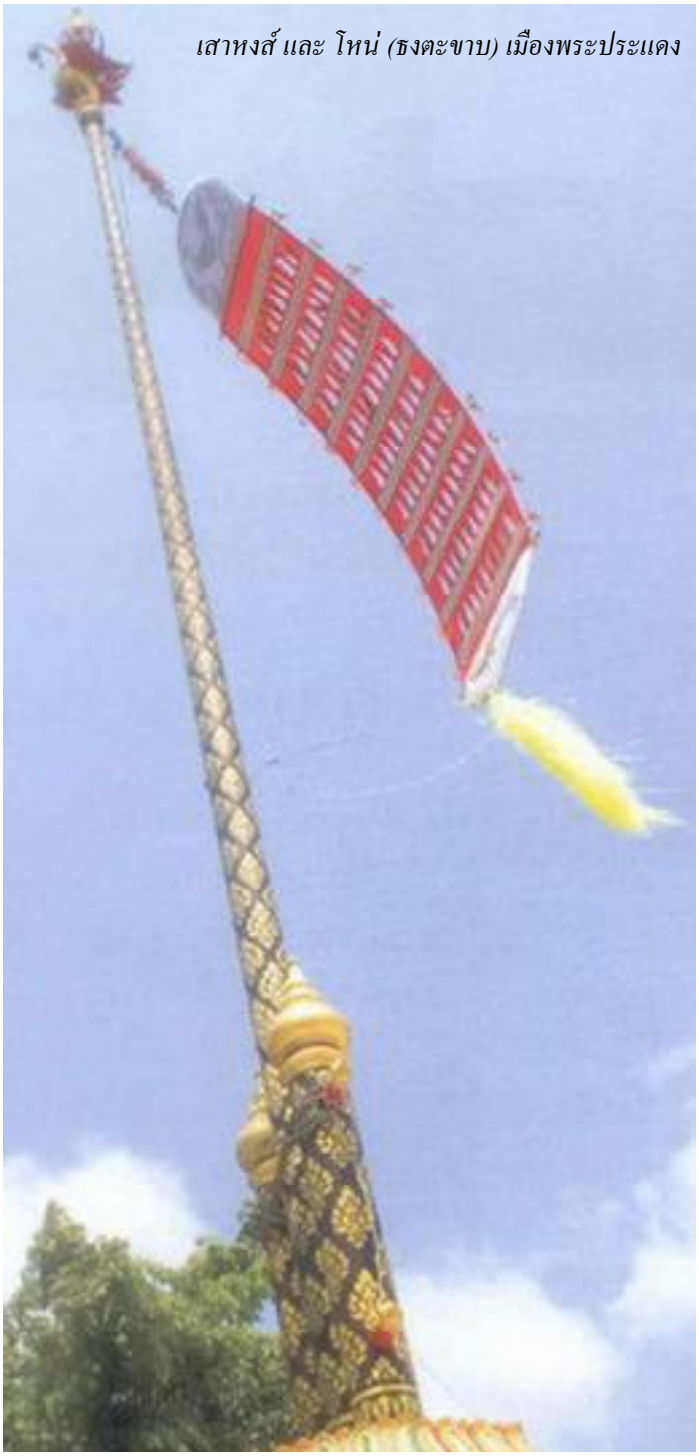

เสาหงส์ และ โหน่ (ธงตะขาบ) เมืองพระประแดง

๒. ทางธรรม ทุกสวนของตะขาบสามารถตความหมายเป็นปริศนาธรรมได้ทั้งสิ้น ลำตัวหัวถึงหางมี ๒๒ ปล้อง ขาทั้งสองมี ๒๐ คู่ รวมสองข้าง ๔๐ ขา มีหนวด ๒ เส้น มีหาง ๒ หาง มีเขี้ยว ๒ เขี้ยว มีตา ๒ ข้าง กล่าวโดยละเอียดได้ดังนี้

- หนวด ๒ เส้น ได้แก่ ธรรมที่มีอุปการะมาก ๒ อย่าง สติ คือ ความระลึกได้ สัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัว

- หาง ๒ แฉก ได้แก่ ขันติ คือ ความอดทน อดกลั้น โสรัจจะ คือ ความเสงี่ยมเจียมตัว

- เขี้ยว ๒ เขี้ยว ได้แก่ หิริ คือ ความระอาย โอตตัปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อบาป

- ตา ๒ ข้าง บุคคลที่หาได้ยาก ๒ ประเภท บุพการี บุคคลผู้อุปการะมาก่อน กตัญญูกตเวที ต่อผู้ผู้มีพระคุณ

- ลำตัวมี ๒๒ ปล้อง ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปธาน ๔ อินทรีย์ ๕ อิทธบาท ๔ พละ ๕

- ขาเป็นคู่ ๆ รวม ๔๐ ขา ได้แก่ กุศลกรรมบท ๑๐ นาถกรณธรรม ๑๐ บุญกริยาวัตถุ ๑๐ อนุสติ ๑๐

คำกล่าวบูชาธงตะขาบ

ตั้งนะโม ๓ จบแล้วว่า คำบูชาพระพุทธเจ้าด้วยธง ตะขาบ

อิมัง สะตะ ปะทิธะชัง อุสสาหะ กตัญญุตายะ กุสะละ สัทธะ สามัคคีมะ นะโส อัมเหหิ กะตายะ อิมายะ ปะทีปะ ชาละ ปุบผะ ธูปะสะตะ ปะทีธะชายะ ปะเชมะ เจวะ อัมหากัง ปะระมะ สัตถุโน สัมมาสัมพุทธัส เสวะ เทวานัง ธัมมานัง สังฆานัญจะ อัมหากัง สะระเนทิ อะภิปูชะยามิ จะ ชินะสี สัมมาสัมพุทธะ ปูชายะ อิสัสสะมิง อาวาเส หังสะถัมภัง อุสสาปิตายะ ตัสสานุภาเวนะ ทานะสีละ รักขะภาวะนา ทิปุญญะผะลัง อิมัสสะมิง โอภาเสกะตัง สัพพะทุกขัง สัพพะโสกัง สัพพะโรคัง สัพพะภะยัง สัพพะอีติง วิธูปายะ สังวัตตะตุ เตสัพพะ ภะยา อัมหากัง คาเมหิ วิวัชชันตุ เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ สุขัญเจวะ โสตถี จะนิจจะกาลัง ภะวันตุโน ยาวะ นิพพานาธิคะ มายะ อะนาคะเต กาเล

คำแปล

ปวงข้าพเจ้าขอสักการะบูชา ด้วยแสงประทีป ดอกไม้ ธูป เทียน และธงตะขาบนี้ที่ข้าพเจ้าทั้งหลายได้ร่วมใจ เป็นกุศลศรัทธา สามัคคีจัดทำธงตะขาบผืนนี้ขึ้นด้วยความอุสาหะกตัญญูน้อมนำมาบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นบรมครูของพวกเราทงหลาย และเทพดาทงหลาย พระธรรมเจา พระสงฆเจา ว่าเป็นที่พึ่งของพวกข้าพเจ้า ขออำนาจบารมีแห่งธงตะขาบที่พวกข้าพเจ้าได้นำขึ้นสู่เสาหงส์ ที่เป็นหลักชัยอยู่ในอาวาสนี้ ขอบุญกุศลที่พวกข้าพเจ้าได้กระทำแล้วในโอกาสนี้ด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา พร้อมด้วยการบูชาธงตะขาบนี้ จงเป็นตบะพลวปัจจัยให้พวกข้าพเจ้ามีความสุขกาย ใจ กำจัดสารพัดสัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร สัพพะภัยนาๆ ให้หมดไปจากหมู่บ้านของข้าพเจ้าทุกครัวเรือน ขอความสุข สวัสดี มีชัย ชนะหมู่มารทั้งหลาย จงเกิดแก่ข้าพเจ้าตราบเท่านิพพาน ในอนาคตเทอญ...

คำขอขมาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

วันทามิ ภันเต อาราเม พัทธเสมายัง โพธิรุกขัง เจติยัง สัพพะ เมโทสัง ขะมะถะเม ภันเต อุกาสะ พุทธังขะมามิ ธัมมัง ขะมามิ สังฆังขะมามิ...

เสร็จแล้วชักธงตะขาบขึ้นสู่ยอดเสา พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาแตรวง กลองยาว บรรเลงเพลงมหาฤกษ์มหาชัย ปล่อยนกปล่อยปลาไปพร้อมกันได้เลย สุขสวัสดีก็จะบังเกิดแด่ผู้ที่มีจิตเป็นกุศลทุกท่าน

สงกรานต์ปีนี้ ชุมชนมอญพระประแดง บ้านของผู้เขียน ยังคงสืบสานวัฒนธรรมที่ดีงาม รอคอยผู้มาเยือนทุกท่าน ร่วมกันสืบสานประเพณีด้วยรอยยิ้ม และจิตใจแบบชาวรามัญ

เรียนรับใช้ท่านผู้อ่านมาพอสมควรแล้ว เกร็ดประเพณีสงกรานต์ยังมีอีกหลายเรื่องที่ยังไม่ได้นำเสนอ หวังว่าในโอกาสต่อไปคงได้รับใช้ท่านผู้อ่านกันอีกแน่นอนครับ สวัสดี...

บรรณานุกรม

วัดพญาปราบปัจจามิตร. (๒๕๔๕). **หนังสือที่ระลึกงานประเพณีแห่หงส์-ธงตะขาบ ပြဝေဏီကဝါဒိုပ်ဒွေဝ် လလေမ်ဂဂီ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

พระมหาบุญยอด ธิตจิตฺโต. (๒๕๓๖). **งานฉลองอุโบสถวัดกลางสวน ဘာမန်ဒင်ကွအ် ๖ มิถุนายน ๒๕๓๖: ประเพณีมอญ แห่หงส์-ธงตะขาบ ชาวปากลัด**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

နီတ်ယာနုသာသနိ
ဂလာန်ပေါဂ်ဏာမ်

พระมหาจรูญ ญาณจารี

คติคำสอนเป็นคำสั่งสอนที่ผู้เฒ่าผู้แก่ในแต่ละท้องถิ่นได้ยึดถือเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และสอนลูกสอนหลานให้ดำรงตนในทางที่ถูกต้องตามจารีตประเพณีของบรรพชน คติคำสอนจะแฝงไปด้วยข้อคิดที่เป็นประโยชน์ สะท้อนให้เห็นถึงคติ ความเชื่อ ระบบความคิด และวิถีชีวิตของกลุ่มชน ประยุกต์ใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย

၌လေင်ကုန်ရမျာင် သမ္မီလေင်ကုန်ပါင်

(แหฺง่-าหฺล่อว์ญกุ่นหฺร่อมซาง์ญ ซอมลาว์มหฺล่อว์ญกุ่นปาง์ญ)

คำศัพท์ ၌ (แหฺง่-า) - กบ
လေင် (หฺล่อว์ญ) - วิบัติ หายนะ
ကုန် (กุ่น) -เพราะ, เหตุ, คุณ
ရမျာင် (หฺร่อมซาง์ญ) - เสียง
သမ္မီ (ซอมลาว์ม) - คนพาล
ပါင် (ปาง์ญ) - ปาก

ความหมาย กบหายนะเพราะเสียง คนพาลหายนะเพราะปาก

สำนวนนี้เกิดจากการเปรียบคนที่พูดจาพล่อย ๆ จนการพูดนั้นนำไปสู่ภยันตรายหรือให้เดือดร้อนต่าง ๆ โดยการเปรียบเทียบกับกบ ซึ่งถ้าอยู่เงียบ ๆ ไม่ส่งเสียงร้องออกมา อันตรายหรือภัยก็จะไม่เกิดแก่ตัว คล้ายสำนวนไทยว่า “ปลาหมอ ตายเพราะปาก”

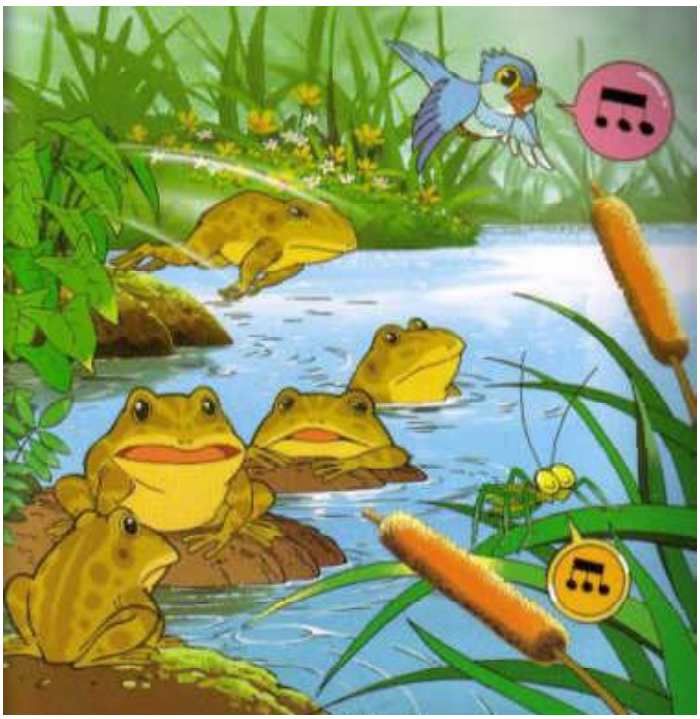

စည်ဍ်ကွိုက် တိက်ည်ဍ်ကွဴ

(เจี้ยะหฺญ่องเกฺลิก์จ เติก์จหฺญ่องกลอว์)

คำศัพท์ စ (เจี้ยะ) - กิน
ည်ဍ် (หฺญ่อง) -เหมือน,อย่าง
ကွိုက် (เกฺลิก์จ) -สุกร, หมู
တိက် (เติก์จ) - นอน
ကွဴ (กฺลอว์) - สุนัข,หมา

ความหมาย กินเหมือนหมู นอนเหมือนหมา

หมูเป็นสัตว์ที่กินมูมมาม เลอะเทอะ ไม่เรียบร้อย ส่วนหมาก็เป็นสัตว์ที่นอนได้ตามที่ต่าง ๆ ไม่เลือกว่าจะสะอาดหรือไม่ก็ตาม ความตามสำนวนนี้ก็เป็นการเปรียบเทียบอากัปกริยาของคนที่ไม่มีระเบียบ ไม่เรียบร้อย คล้ายสำนวนไทยว่า “กินเหมือนหมู อยู่เหมือนหมา”

စိုတ်နွံလေဲ စိုတ်ဟွံမွဲဝါတ်

(จ๊อว์ดหฺนุ่มหลั่ว จ๊อว์ดเฮอะมัวหฺวาด)

คำศัพท์ စိုတ် (จ๊อว์ด) - ใจ
နွံ (หฺนุ่ม) - มี
လေဲ (หลั่ว) -ง่าย
ဟွံမွဲ (เฮอะมัว) - ไม่มี
ဝါတ် (หฺวาด) - ยาก

ความหมาย ใจมีง่าย ใจไม่มียาก

การกระทำใดก็ตามถ้าเรามีใจ พอใจหรือ เต็มใจทำ ก็สามารถทำให้สิ่งนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงได้โดยง่าย แต่ถ้าการกระทำใดที่ต้องฝืนใจทำ หรือถูกบังคับให้ทำ เราก็จะทำแบบเสียไม่ได้ หรือสักแต่ว่า ทำ การกระทำนั้นยากที่จะสำเร็จลงได้ คล้ายสำนวนไทยว่า “ไม่มีแก่ใจ”

စကလိုလိင် ပြိုင်ကိုသွိင်ဂိတ္

(จะมะกะเลอเลงญ ปฺราวงกอวซะเมงญกเตา)

คำศัพท์ စွ (จะมะ) - แมลง
ကလိုလိင် (กะเลอเลิง์ญ) - หิ่งห้อย
ပြိုင် (ปฺราว์ง) -แข่งขัน, ประชัน
ကို (กอว์) - กับ
သိင်ဂိတု (ซะเมิง์ญกิเต๋า) - พระจันทร์

ความหมาย แมลงหิ่งห้อย ประชันแข่งกับพระจันทร์

หิ่งห้อยเป็นแมลงปีกแข็งขนาดเล็ก สามารถทำแสงให้เกิดเป็นแสงกระพริบเห็นได้ชัดเจนในเวลากลางคืน แสงกระพริบของหิ่งห้อยไม่สามารถเทียบ กับแสงของพระจันทร์ในเวลาค่ำคืนได้ สำนวนนี้ หมายความว่า ผู้น้อยหรือผู้มีฐานะต่ำกว่า ไปคัดค้านหรือต่อสู้ผู้มีกำลังหรืออำนาจเหนือกว่าย่อมไม่สำเร็จ มีแต่จะเป็นอันตรายไปเปล่า

ဆာန်လွကိုဒ့်ဒုဟ် ကျုဟ်လွကိုဒ့်သွ

(ชานแหฺล็ะปะกอว์เตาะฮ์ตุฮ์ ดุ๊ฮ์แหฺล็ะปะกอว์เตาะฮ์ซะนะ)

คำศัพท์ ဆာန် (ชาน) - รัก
လွ (แหฺล็ะปะ) - อย่า
ကို (กอว์) -ให้
ဒ့် (เตาะฮ์) - เป็น, เกิด
ဒုဟ် (ตุฮ์) - โทษ
ကျုဟ် (ดุ๊ฮ์) - โกรธ, เกลียด
သွ (ซะนะ) - ศัตรู, อาฆาต

ความหมาย รักอย่าให้เกิดโทษ โกรธอย่าให้เป็นศัตรู

ความรักเป็นสิ่งที่สวยงาม เป็นที่ต้องการของทุกผู้คน เป็นเหมือนน้ำหล่อเลี้ยงหัวใจให้ชุ่มชื่น มีแต่ความหวังดีซึ่งกันและกัน ส่วนความโกรธเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ทำให้ใจหม่นหมอง มีแต่ความเกียดแค้น ชิงชัง ประสงค์ร้ายต่อกัน สำนวนนี้เกิดจากอารมณ์และความรู้สึก เป็นการปรามหรือเตือนสติให้รู้จักความพอดี รู้จักยับยั้งชั่งใจ ทั้งในสิ่งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ว่ารักได้แต่อย่าหลง โกรธได้แต่อย่าอาฆาต

ဇာတိသိုင်စါ ဓမ္မတာမံင်မွဲဂိုဟ်ဟွံမွဲ

(แจ่-าติซาว์งบา ถอมแหฺม็ะตาหม่องหมั่วเกอะฮ์ เฮอะมัว)

คาศพท ဇာတသုင (แจ-าตซาวง) - ราชสห
စါ (บา) - สอง
ဓမ္မတာ (ถอมแหฺม็ะตา) -ธรรมดา,สภาพ
မံင် (หฺม่อง) - อยู่, อาศัย
မွဲ (หฺมั่ว) - หนึ่ง, เดียว,
ဂိုဟ် (เกอะฮ์) - ถ้ำ,คูหา
ဟွံမွဲ (เฮอะมัว) - ไม่มี

ความหมาย ราชสีห์สองตัว อยู่ถ้ำเดียวกันไม่ได้

ราชสีห์เป็นสัตว์เจ้าป่า เป็นสัตว์ที่ทรงอำนาจ เป็นที่เกรงกลัวของบรรดาสัตว์ทั้งหลาย เป็นใหญ่แต่เพียงผู้เดียว สำนวนนี้เป็นการเปรียบเทียบคนที่มีอำนาจหรืออิทธิพลกับราชสีห์ หมายความว่า คนสองคนที่มีอำนาจหรืออิทธิพลยิ่งใหญ่เท่ากันอยู่ร่วมกันไม่ได้ เพราะต่างคนต่างก็จะเป็นใหญ่ ไม่มีใครยอมอ่อนข้อหรือผ่อนปรอนให้กันและกัน คล้ายสำนวนไทยว่า “เสือสองตัวอยู่ถ้ำเดียวกันไม่ได้” หรือ “จระเข้สองตัวอยู่ถ้ำเดียวกันไม่ได้”

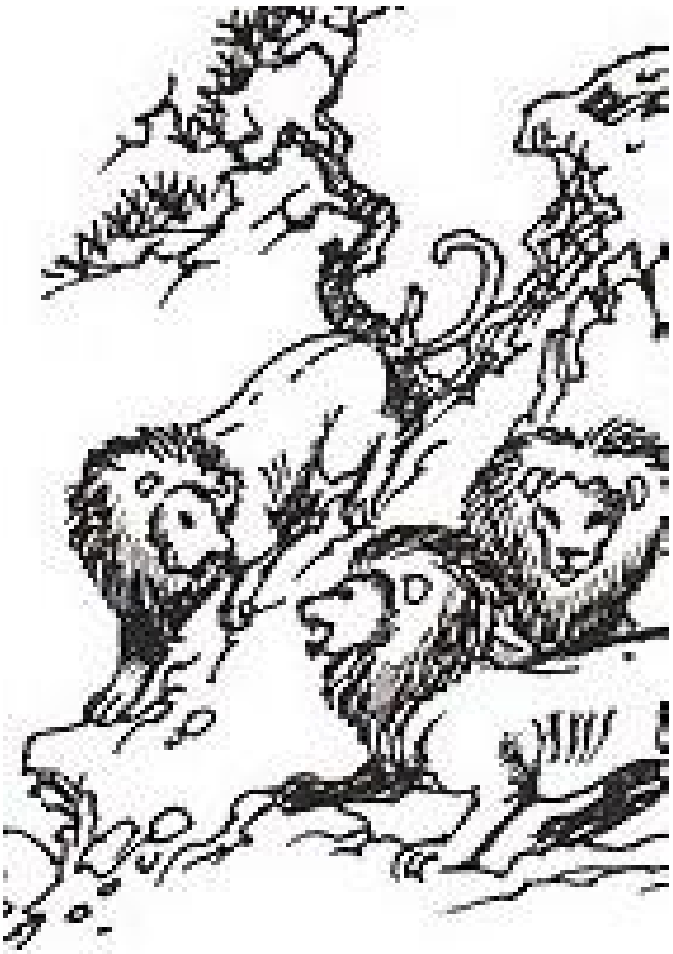

มอญลิขิต

กาลกร อินทุมาร

เจ้าของวัฒนธรรมต้องเป็นผู้กำหนด:

บทสนทนาของพิศาล บุญผูก

วันที่ผมเดินทางไปพบอาพิศาลที่เกาะเกร็ดนั้นเป็นวันหยุด ท่าเรือวัดสนามเหนือฝั่งปากเกร็ดจึงเต็มไปด้วยผู้คน ทั้งไทยและต่างชาติที่มารอเรือเพื่อข้าม “ไปเที่ยว” เกาะเกร็ด ตัวผมเองไม่ได้มาแถวนี้ร่วมสิบปีจึงรู้สึกแปลกตาแปลกใจกับสิ่งที่เห็นเป็นอย่างมาก แปลกตาตั้งแต่เห็นสะพานพระรามสี่ที่ทอดข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาจากห้าแยกปากเกร็ดไปอีกฟากหนึ่ง และเมื่อนั่งเรือข้ามไปถึงเกาะ ผมก็แปลกตากับเรือสำหรับพานักท่องเที่ยวชมรอบเกาะพร้อมกับการแวะบ้านขนมไทย บนเกาะก็เต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวที่เดินกันขวักไขว่อยู่ในซอกซอยทางเดินเล็กๆ ในชุมชน... ทั้งปากเกร็ดและเกาะเกร็ดดูจะเปลี่ยนแปลงไปมากทีเดียว

นักท่องเที่ยวแออัดบนท่าเรือขึ้นฝั่งเกาะเกร็ด

หากเราเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเกาะเกร็ดก็คงจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนมอญบนเกาะด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้เราจึงไปพบอาพิศาลเพื่อพูดคุยถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าอาพิศาลคือบุคคลที่เกี่ยวข้องและมองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนเกาะมาโดยตลอด

อาพิศาล บุญผูก เป็นคนเกาะเกร็ด เกิดเมื่อปี ๒๔๘๕ เติบโตที่นั่นจนกระทั่งไปเรียนมัธยมปลายในกรุงเทพฯ ต่อด้วยปริญญาตรีที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากนั้นจึงเข้ารับราชการที่ศาลฎีกา อาพิศาลเล่าว่าถึงแม้ว่าจะทำงานที่ศาลแต่ก็ไม่อยากเห็นคนต้องขึ้นศาลเพราะความขัดแย้งระหว่างกัน ด้วยเหตุนี้ อาพิศาลจึงย้ายไปทำงานที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ในต่างจังหวัด เพราะเชื่อว่าการทำงานนี้จะสัมพันธ์กับผู้คน และจะสามารถมีส่วนช่วยป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดกับผู้คนได้บ้าง และจากการทำงานในชนบทนี้เอง ทำให้อาพิศาลได้รับทุนไปเรียนปริญญาโททางด้านการพัฒนาชนบทที่ประเทศฟิลิปปินส์

จุดเริ่มต้นที่อาพิศาลได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงบนเกาะเกร็ด และความเปลี่ยนแปลงในเรื่องมอญเกิดขึ้นเมื่ออาพิศาลย้ายกลับมาอยู่บ้านหลังจากใช้ชีวิตการทำงานกับคนในชนบทหลายสิบปี ในปี ๒๕๒๕ อาพิศาลได้เริ่มรื้อฟื้นงานเครื่องปั้นดินเผามอญโบราณ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่อยู่คู่มอญเกาะเกร็ดมาช้านาน โดยได้ชักชวนช่างรุ่นเก่าๆ มาทำ รวมทั้งรวบรวมเครื่องปั้นดินเผามอญรุ่นเก่ามาจัดแสดง และเผยแพร่ความรู้เรื่องนี้ออกไปจนเกิด **“พิพิธภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผามอญโบราณ”** ขึ้น อาพิศาลเล่าว่าการรื้อฟื้นสิ่งนี้ขึ้นมาก็เพื่อที่จะให้คนมอญภูมิใจในความเป็นมอญ และสำนึกรู้ในความเป็นมอญของตน แต่ความภูมิใจและสำนึกเป็นเรื่องนามธรรมและความรู้สึก ดังนั้นเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นรูปธรรมหนึ่งของความเป็นมอญที่จับต้องได้จึงถูกเลือกมาทำหน้าที่สร้างสำนึกและความภูมิใจนั้น

แต่ในที่สุดเครื่องปั้นดินเผามอญโบราณได้ทำหน้าที่กว้างไกลออกไปกว่าที่คาดหวัง ทั้งนี้ก็เพราะว่าความงามของเครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้ได้ไปสะดุดตาคนภายนอกเมื่อตอนที่อาพิศาลนำเครื่องปั้นดินเผาไปจัดแสดงในงานฉลอง ๕๐ ปี ของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี ๒๕๒๗ และตั้งแต่ปี ๒๕๒๘ เป็นต้นมา เครื่องปั้นดินเผามอญโบราณก็ได้กลายเป็นตัวแทนของ **“ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี”** ไปออกแสดงในงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จากจุดนี้เองที่ทำให้สื่อมวลชนจำนวนมากให้ความสนใจ รายการสารคดีโทรทัศน์ทางด้านศิลปวัฒน

ธรรม อาทิ กระจกหกด้าน, ชฟจรสงเท่า, หนังในรอย ฯลฯ เข้ามาถ่ายทำและออกอากาศ ส่งผลให้เครื่องปั้นดินเผามอญโบราณและเกาะเกร็ด **"ดัง"** และเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง อาพิศาลและเครื่องปั้นดินเผามอญโบราณจึงได้รับเชิญให้ไปจัดแสดงในงานปีส่งเสริมวัฒนธรรมที่สถาบัน Smithsonian ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ๒๕๓๑

อาพิศาลเล่าต่อว่าในระหว่างปี ๒๕๓๑-๒๕๔๐ นั้น เกาะเกร็ด **"บูม"** มาก แต่ความบูมและความดังนี้เองที่ได้นำมาซึ่งสิ่งที่ไม่คาดหวัง นั่นก็คือ มีหน่วยงานราชการจากภายนอกต้องการเข้ามาสร้างและรับผลประโยชน์จากความดังนี้ด้วยการทำให้เกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมี **"ความเป็นมอญ"** เป็นจุดขาย การเข้ามาของหน่วยงานภายนอกเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อทั้งเกาะเกร็ดและตัวอาพิศาลเอง นั่นก็คืออาพิศาลถูกมองว่าดึงหน่วยราชการภายนอกมาเพราะว่าต้องการขายเครื่องปั้นดินเผาของตัวเอง ซึ่งจุดนี้อาพิศาลก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทเรียนที่เกิดขึ้น บทเรียนหรือสิ่งที่อาพิศาลเรียกว่า **"ความผิดพลาด"** ที่ว่านั้นก็คือที่ผ่านมาอาพิศาลทำงานคนเดียว ไม่ได้ดึงคนอื่นๆ บนเกาะเกร็ดมาร่วมทำงานในลักษณะคณะกรรมการ แต่ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะในช่วงแรกที่อาพิศาลเริ่มฟื้นฟูงานเครื่องปั้นดินเผา คนอื่นๆ ก็ไม่เห็นด้วย อย่างไรก็ดี การทำงานในลักษณะคณะกรรมการจะมีความชอบธรรมมากกว่าในฐานะที่เป็นตัวแทนของคนเกาะเกร็ด เมื่อไม่มีคณะกรรมการ มีเพียงอาพิศาลคนเดียว อำนาจในการต้านทานแรงกดดันจากภายนอกจึงไม่มี สิ่งก่อสร้างเพื่อการท่องเที่ยว อาทิ ศาลาท่าน้ำก็ถูกสร้างขึ้นจากความคิดของคนภายนอก โดยไม่มีส่วนร่วมของคนบนเกาะ สิ่งก่อสร้างเหล่านี้จึงดูแปลกแยกแตกต่าง ไม่เข้ากับบริบทของเกาะ และบริบทของมอญ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาก็เข้ามาเพราะแรงประชาสัมพันธ์ ไม่ได้เข้ามาเพื่อทำความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมของผู้คนบนเกาะแต่อย่างใด ทุกวันนี้เราจึงเห็นเพียงนักท่องเที่ยวที่มาเดินเที่ยวและซื้อข้าวของ สิ่งที่คนบนเกาะทำได้จึงเป็นเพียงการขายของให้นักท่องเที่ยว ไม่ได้ทำ

พิพิธภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผามอญโบราณกวานอาม่าน เกาะเกร็ด

พิศาล บุญผูก

หน้าที่ในฐานะ **"เจ้าของวัฒนธรรม"** ที่สามารถสร้างการเรียนรู้ให้กับคนภายนอก ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในกรณีนี้ก็คือประเพณีสงกรานต์มอญที่จัดโดยหน่วยงานจากภายนอกโดยที่คนภายนอกเหล่านี้ไม่ได้มีความเข้าใจในความคิดเบื้องหลังของวัฒนธรรมประเพณี คนมอญบนเกาะจึงเป็นได้เพียง **"ผู้ชม"** วัฒนธรรมที่ถูกบอกว่าเป็นของมอญ โดยที่เจ้าของวัฒนธรรมเองไม่ได้มีส่วนร่วมแม้แต่น้อย

ดังนี้เอง **ความพยายามของอาพิศาลที่จะสร้างความภูมิใจและสำนึกในความเป็นมอญให้กับผู้คนบนเกาะจึงยังดูจะไม่เป็นจริงนัก ทั้งนี้อาพิศาลเห็นว่าสาเหตุที่ทำให้เป็นเช่นนี้มาจากการแทรกแซงจากภายนอก ทั้งองค์กรภาครัฐและกระแสสังคมที่มุ่งประโยชน์ทางเศรษฐกิจผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยวรวมไปถึงคนใน ซึ่งหมายถึงคนมอญบนเกาะก็ยังไม่รู้จักตัวเอง อย่างไรก็ดี อาพิศาลก็ยังคงมีความหวังในการสร้างการเรียนรู้และการทำงานกับเยาวชนมอญรุ่นใหม่ที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนในวันข้างหน้า เยาวชนเหล่านี้จะสามารถสร้างพื้นที่ทางสังคมของตน รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมของคนบนเกาะในรูปของ "คณะกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมมอญ" เพื่อที่จะประกาศความเป็นเจ้าของชุมชนและวัฒนธรรมมอญขึ้นมาอีกครั้ง**

องค์ บรรจุน

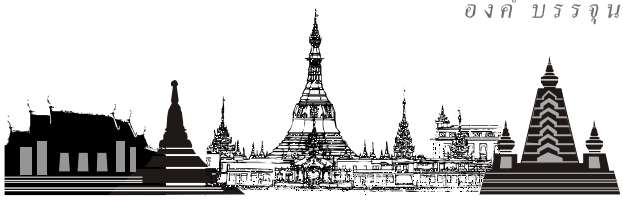

วัดบางกระดี่

เมื่อหลายปีก่อนได้ไปเที่ยวบ้านบางกระดี่เป็นครั้งแรก ได้เห็นสภาพบ้านเรือน บรรยากาศ และความเป็นอยู่ของคนคุ้นเคย และเครือญาติที่ห่างไกลกันมานาน บอกตามตรงแทบไม่เชื่อสายตาว่า “บ้านบางกระดี่” จะอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เพราะเมื่อพูดถึงกรุงเทพฯ ก็ต้องนึกถึงภาพชีวิตที่วุ่นวาย จราจรติดขัด หายใจติดขัดแสบจมูก ท้องถนนที่มีแต่ฝุ่นควัน แต่ที่บ้านบางกระดี่กลับตรงกันข้าม และห่างไกลจากความเป็นกรุงเทพฯ ที่เรารู้จัก บ้านเรือนแบบเก่า สะอาดเรียบร้อย การสัญจรไปมาบางส่วนยังใช้เรือพายกันเป็นปกติ ตัดจาก ตัดหวาย เย็บจากสานเสื่อ ภาพไปมาหาสู่แบ่งปันข้าวแดงแกงถ้วยยังมีให้เห็น

บ้านบางกระดี่เป็นชุมชนชาวมอญในกรุงเทพฯเพียงไม่กี่แห่ง ที่ยังคงความเป็นชุมชนมอญให้เห็นอย่างเด่นชัด โดยมีวัดบางกระดี่เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งเป็นที่ทำบุญสุนทาน ให้บุตรหลานได้บวชเรียน รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านในทุกข์ร้อน เรื่องราวต่างๆ ของวัดบางกระดี่เกิดขึ้นพร้อมกับการตั้งชุมชนบางกระดี่ จากการศึกษาหลักฐานต่าง ๆ พบว่าชาวมอญบ้านบางกระดี่กลุ่มใหญ่โยกย้ายมาจากสมุทรสาคร ซึ่งเป็นเขตติดต่อกัน โดยมีคลองสนามชัยเชื่อมต่อกับแม่น้ำท่าจีน ในจังหวัดสมุทรสาคร โยงใยชาวบ้านจากชุมชนมอญทั้งสองแห่งเข้าด้วยกัน ปัจจุบันยังพบว่าชุมชนมอญสองแห่งนี้ยังมีสายใยความเป็นเครือญาติใกล้ชิดหลายตระกูล สำนวนภาษามีความใกล้เคียงกัน วัฒนธรรมการใช้ “หญาดฮะเริ่มโตะ” (ผ้าสไบมอญ) แบบเดียวกัน และการนับถือผีสายเดียวกัน หลายครอบครัวในอดีตก่อนจัดพิธีแต่งงาน บวชนาค หรือแยกผี (รำผี) จะต้องกลับไปยัง “ศาลปู่” เพื่ออัญเชิญและบอกกล่าวต้นผียังย่านบ้านเกาะ จังหวัดสมุทรสาคร

ชาวมอญบางกระดี่ได้โยกย้ายมาจากทางสมุทรสาคร หลังรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ลงมา โดยดูได้จากรูปแบบศิลปะภายในวัด (พิศาล บุญผูก. (๒๕๓๗). คนมอญบางกระดี่มาจากไหน. ใน **สงกรานต์รามัญบางกระดี่**) ตั้งชุมชนที่บ้านบางกระดี่ปัจจุบัน เนื่องจากความต้องการพื้นที่ทำกินมากขึ้น ด้วยที่ตั้งชุมชนแห่งนี้เป็นป่าชายเลน ดินและน้ำอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือนและสัญจรไปมา

วัดบางกระดี่ ตั้งอยู่ริมคลองสนามชัย ปลายถนนบางกระดี่ แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ ๒๒ ไร่ ๓ งาน ๔๐.๕ ตารางวา

อาณาเขตด้านทิศเหนือติดต่อกับคลองสนามชัย ทิศใต้ติดต่อกับป่าชายเลน ทิศตะวันออกติดต่อกับหมู่บ้านประชาชน

ด้านหน้าวัดบางกระดี่ริมคลองสนามชัย

อาคารเสนาสนะสงฆ์ ประกอบด้วย อุโบสถหลังเก่า เป็นสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ ๓ (ขณะนี้ทางวัดและชาวบ้านได้ร่วมกันบริจาคสร้าง อุโบสถหลังใหม่ใกล้แล้วเสร็จ รวมทั้งยังมีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการก่อสร้างและกำลังดำเนินการในส่วนการจัดแสดงโดยสำนักงานเขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ) กุฏิสงฆ์เป็นอาคารไม้ทรงไทยทั้งหมด หอสวดมนต์ ๒ ชั้น ยกพื้นสูง หอฉัน ศาลาการเปรียญ ๒ ชั้น ปูชนียวัตถุ มีพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสมัยรัตนโกสิทร์ตอนต้น เนื้อทองเหลือง หน้าตักกว้าง ๔๖ นิ้ว พระพุทธรูปยืนเป็นไม้แกะสลัก เจดีย์ด้านหน้าอุโบสถศิลปะแบบมอญ หอระฆังศิลปะสมัยเก่า และมีเสาหงส์ซึ่งเป็น สัญลักษณ์แสดงว่าเป็นวัดของชาวมอญ

วัดบางกระดี่ สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ตามประวัติที่เล่าสืบกันมากล่าวว่า เดิมนั้นเจ้าอาวาสรูปแรกคือ "พระอาจารย์เฒ่า" ท่านเคยเป็นทาสในเรือนของเจ้านายสมัยเก่าผู้หนึ่ง เมื่อมีอายุมากแล้วจึงได้ขออนุญาตเจ้านายออกบวช เจ้านายได้อนุญาตให้บวช พร้อมยกที่ดินให้สร้างวัดอีกด้วย

ด้านการศึกษา ทางวัดได้สนับสนุนให้พระภิกษุและสามเณร ศึกษาพระปริยัติธรรมจากสำนักเรียนอื่นได้ตามอัธยาศัย นอกจากนี้ได้มอบที่ดินจำนวน ๓ ไร่ ๑ งาน ๕๕ ตารางวา ให้แก่ทางราชการสร้างโรงเรียนวัดบางกระดี่

เจ้าอาวาสตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีทั้งหมด ๙ รูป ดังนี้คือ

รูปที่ ๑ พระอาจารย์เฒ่า
รูปที่ ๒ พระมหาสุข
รูปที่ ๓ พระอาจารย์ตั๊ะ
รูปที่ ๔ พระอาจารย์สับปะรด
รูปที่ ๕ พระอาจารย์ดอกไม้
รูปที่ ๖ พระอาจารย์สิน
รูปที่ ๗ พระครูอนุกูลสิกขการ
รูปที่ ๘ พระอธิการจิตร ภัททจาโร
รูปที่ ๙ พระอาจารย์สมบัติ (เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ภายหลังจากพระอธิการจิตร ภัททจาโร ได้มรณภาพลง และทำการฌาปนกิจไปตั้งแต่ปลายปี ๒๕๔๙)

ชุมชนมอญบ้านบางกระดี่ ยังมีพิพิธภัณฑ์ชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยชาวบ้าน ไม่ได้เกิดจากหน่วยงานราชการแต่อย่างใด ได้แก่ **"ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญบางกระดี่"** พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่รวบรวมเอาข้าวของเก่าแก่มาจัดแสดงไว้ ทั้งที่เป็นศิลปะมอญ ข้าวของเครื่องใช้ในวิถีชีวิตชาวมอญบางกระดี่ และชุมชนมอญใกล้เคียง เป็นต้นว่า ตู้กับข้าว เตาไฟ ถ้วยชาม คัมภีร์อักษรมอญ เครื่องประดับโบราณ พระพุทธรูป เครื่องดนตรี นอกจากนั้นในพิพิธภัณฑ์ยังจัดเป็นมุมต่างๆ จำลองวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวมอญตั้งแต่เกิดจนตายเอาไว้ให้ชมด้วย

เจดีย์มอญ และอุโบสถหลังเก่า

"พิพิธภัณฑ์ภาพมอญบ้านชวา" บ้านที่รวบรวมภาพเก่าและภาพใหม่ที่เป็นวิถีชีวิตชาวมอญบางกระดี่ และหลากหลายถิ่น เช่น ภาพโกนจุก ภาพการบวช การแต่งงาน เทศกาลสงกรานต์ ทำบุญกลางบ้าน การแข่งเรือ และการรำผี

นอกจากนี้ภายในบ้านบางกระดี่ ยังมี **"หงส์ฟ้ารามัญ"** ทะแยมอญวงดังที่สมบูรณ์ที่สุดในเมืองไทย และยังรับงานแสดงอยู่จนทุกวันนี้ **"บ้านทำนา"** จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา อันเป็นอาชีพหลักของชาวบางกระดี่สมัยก่อน **"บ้านฉัตรธง"** ที่มีการสาธิตการทำธงกระดาษ ภาษามอญเรียกว่า "โหน่" นอกจากนั้นแล้วก็ยังมีบ้านรักษ์ภาษามอญ บ้านแส้ บ้านขนมหวาน และพิพิธภัณฑ์ที่น่าสนใจอีกหลายแห่งที่กำลังดำเนินการอยู่ คาดว่าจะแล้วเสร็จสมบูรณ์ในเทศกาลสงกรานต์นี้

บ้านบางกระดี่อยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองนัก สามารถขับรถยนต์ส่วนตัว หรือโดยสารรถเมล์ ซึ่งมีหลายสายด้วยกัน ได้แก่ สาย ๖๘, ๗๖, ๑๐๕, ๑๔๐, ๑๔๑ และ ๑๔๒ ลงที่ปากซอยบางกระดี่ใกล้ถนนวงแหวนรอบนอก ต่อรถสองแถวเล็กอีก ๕ บาท นักท่องเที่ยวที่สนใจสามารถเดินทางไปเที่ยวชมได้ ที่สำคัญเทศกาลสงกรานต์ปีนี้ บ้านบางกระดี่ได้จัดประเพณีสงกรานต์อย่างเอิกเกริกทั่วทั้งหมู่บ้าน มีวัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจ หาชมได้ยาก ชาวบ้านบางกระดี่ทุกครัวเรือนยินดีต้อนรับด้วยน้ำใสใจจริงแบบลูกรามัญขนานแท้

"...มิบจ่อดเติ่งตะเลิง เปิ่มโม่นแกว๊ะฮ์ๆ ระอาว..."

ท่าพระอาทิตย์

นาย ปาญกะมา

โรงทาน: วัฒนธรรมการช่วยงานศพพระมอญ

ย่างเข้าหน้าแล้ง เป็นช่วงพักฤดูกาลทำนา ฝนฟ้าขาดเม็ด ชาวบ้านมีเวลาจัดงานมหรสพ งานประจำปี เป็นที่ครึกครื้นทั่วทุกหัวระแหง ชาวมอญก็อาศัยช่วงว่างหน้าทำนาทำสวน ได้เงินทองจากการขายข้าวและผักผลไม้มาจัดงานบวช งานแต่ง งานศพ โดยเฉพาะงานศพพระผู้ใหญ่ของวัดประจำหมู่บ้าน ที่มักเก็บเอาไว้ข้ามปี พอถึงช่วงหน้าแล้งก็ชักศพลงสู่เมรุลอยปราสาท ที่จัดเตรียมตกแต่งประดับประดาอย่างวิจิตรพิษดาร ตามคติของชาวมอญ

วัดม่วง

วัดป่าไผ่

งานศพพระมอญเป็นงานบุญใหญ่ โตทำกันอย่างเอิกเกริก มหรสพสมโภชน์ โขน ละคร มอญรำ ปี่พาทย์ หนังใหญ่ ลิเก ลูกหนู เฉลิมฉลองกันหลายวันหลายคืน

ต้นปีมานี้วัดมอญหลายแห่งได้จัดงานเผาศพพระมอญ เช่น วัดม่วง วัดไผ่ล้อม และวัดป่าไผ่ ***ชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพ*** ได้ร่วมออกโรงทานที่วัดม่วง (ဘဝကြက်) อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และวัดป่าไผ่ (ဘဝဒုန်) อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นชุมชนมอญที่ยังคงรักษาภาษาและวัฒนธรรมมอญเอาไว้ได้อย่างดี ในงานศพพระตามคติของมอญถือว่าพระกลับสวรรค์ (ဝဉ်ဝင်) มิใช่เรื่องโศกเศร้า ชาวบ้านจึงไปร่วมงานด้วยความยินดี สวมโสร่งผ้านุ่งผ้าสไบสีสันสดใส มิได้เศร้าสร้อยหม่นหมอง

งานศพพระมอญนั้นผู้คนคับคั่ง เพียงได้ยินว่ามีงานศพพระมอญที่ใดก็เดินทางไปร่วมงานโดยมิต้องให้บอก งานที่วัดม่วงและวัดป่าไผ่ จึงมีชาวมอญจากทุกสารทิศเดินทางมาร่วมงานและออกโรงทาน ได้แก่ ลพบุรี บางกระดี่ คลองสิบสี่ ลาดกระบัง สมุทรสาคร ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม และ อยุธยา

อาหารในโรงทานล้วนบรรจงปรุงกันมาสุดฝีมือ สะอาด อร่อย แถมกวักมือเรียกให้เข้าไปกินอย่างเต็มใจ การออกโรงทานนี้แบ่งเบาภาระเจ้าภาพได้มาก เป็นการเอาแรงกัน หากคราวหน้าบ้านไหนมีงานก็เทกันไปอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย วัฒนธรรมการออกโรงทานงานศพพระมอญจึงเป็นทั้งสีสันและการแสดงออกถึงน้ำใจที่งดงาม